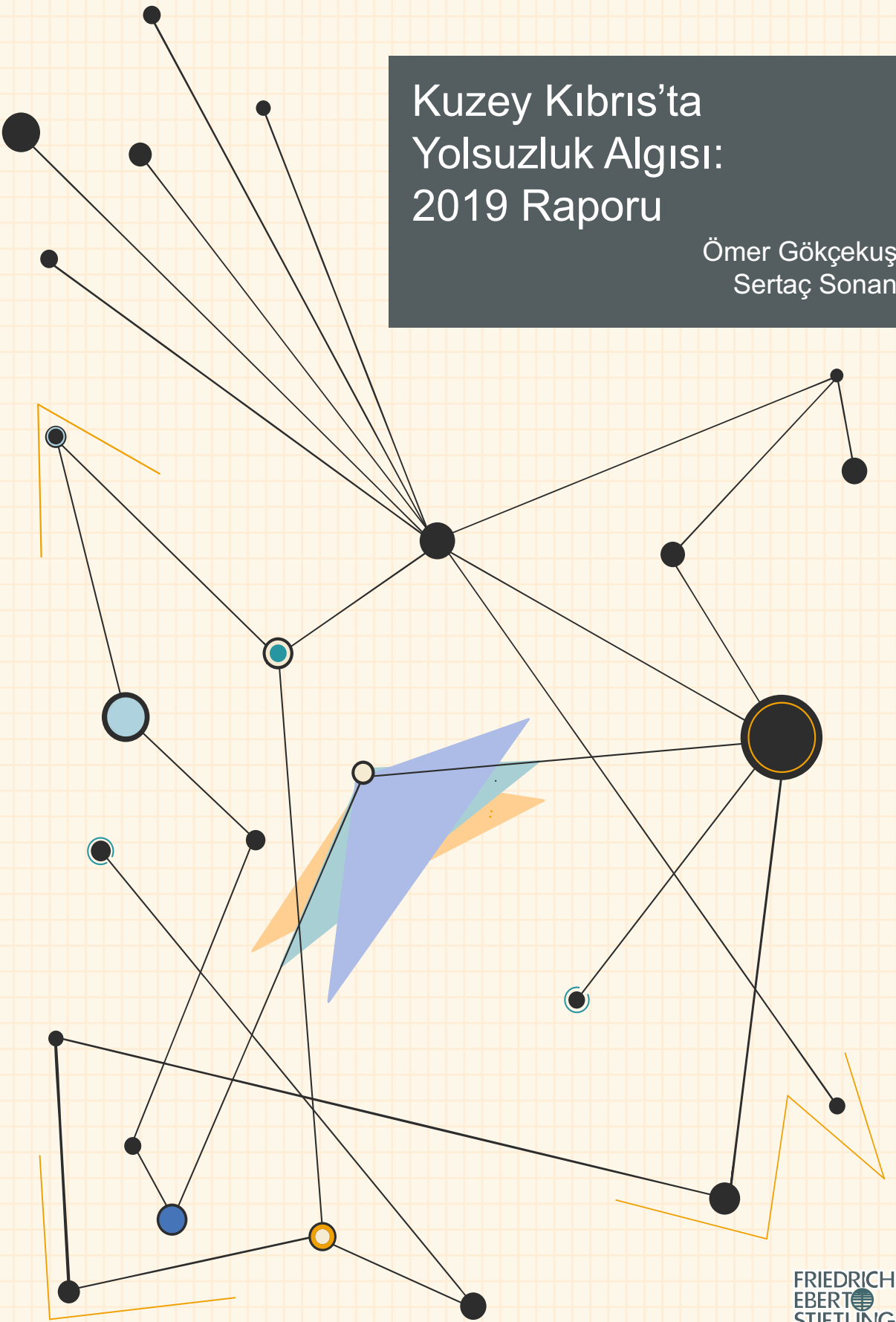

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı: 2019 Raporu

Ömer Gökçekuş
Sertaç Sonan

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı: 2019 Raporu

Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan

Temmuz 2020

Friedrich-Ebert-Stiftung (Vakfı)
20, Stasandrou, Apt. 401
CY 1060 Nicosia
Tel. +357 22377336

office@fescyprus.org
www.fescyprus.org

© Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2020. Tüm hakları saklıdır.
FES'e ait yayınlar FES'in yazılı onayı olmadan ticari amaçla
kullanılamaz.

Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung ya da
yazarların çalıştıkları kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda
değildir.

Yazarlar: Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan
Kapak tasarımı: Samin Gökçekuş & Ferhat Yeşilada

ISBN: 978-9963-2021-7-1

Sayfa düzeni ve baskı: Ateş Matbaacılık Ltd.
Organize Sanayi Bölgesi, 16. Sok. No: 14 Lefkoşa

İçindekiler

Şekiller.....	2
Tablolar.....	3
Önsöz.....	5
Yönetici Özeti.....	7
Bölüm 1: Giriş.....	13
Bölüm 2: Yolsuzluk Hakkında.....	18
Bölüm 3: Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Anketi.....	21
A. Yolsuzluk algısı ne düzeydedir ve bir önceki yıla göre nasıl değişmiştir?	21
B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?.....	23
C. Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Kimler taraf oluyor?.....	24
D. Yolsuzluğu önleyici kurumsal düzenlemeler bulunuyor mu?.....	26
E. Yolsuzluğu caydırıcı kurumsal mekanizmalar ve düzenlemeler fiiliyatta ne kadar etkilidir?.....	29
F. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılıdır?.....	31
G. Yolsuzlukla mücadelede hükümetin performansı nasıl?.....	32
H. Ankete katılan yöneticilerin şirketlerinin farklı özelliklerinin yolsuzluk algısı üzerinde etkisi var mı?.....	33
Bölüm 4: Uluslararası Şeffaflık Örgütü – Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri.....	37
Bölüm 5: Sonuç ve Öneriler.....	45
Ek: Anket Formu.....	52
Seçilmiş Kaynaklar.....	57

Şekiller

Şekil 1: KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk.....	22
Şekil 2: Yolsuzluk var mı, ciddi bir sorun mu ve geçen yıla göre arttı mı?.....	23
Şekil 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?.....	24
Şekil 4: Yolsuzluğa kimler karışıyor?.....	25
Şekil 5: Yetkililer kamu kaynaklarını istismar ediyor mu? Hangi amaçla?.....	26
Şekil 6: Denetime tabi olmayan fonlar var mı? Bürokrasi siyasallaşmış mı?..	27
Şekil 7: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?.....	28
Şekil 8: Yasal prosedürler ve bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemede etkili mi?.....	29
Şekil 9: Yolsuzluğu engellemesi beklenen mekanizmalar ne kadar caydırıcıdır?.....	30
Şekil 10: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?.....	31
Şekil 11: Yolsuzlukla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?.....	32
Şekil 12: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fon olmasa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?.....	49
Şekil 13: Mal bildirimini şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?...	50

Tablolar

Tablo 1: Ankete katılan yöneticilerin ve şirketlerinin özellikleri ve yolsuzluk algısı.....	34
Tablo 2: KKTC-WEF 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler.....	38
Tablo 3: 2019 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi.....	39
Tablo 4: KKTC-EIU 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler.....	40
Tablo 5: KKTC-Bertelsmann SGI 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler.....	41
Tablo 6: KKTC TI-CPI 2019 ve bileşenleri.....	42
Tablo 7: KKTC'nin TI-CPI sıralamasındaki yeri.....	43
Tablo 8: TI-CPI 2019 sıralamasındaki en iyi ve en kötü 20 ülke.....	44
Tablo 9: Önerilen dört reformun uygulanması halinde skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?.....	50

Önsöz

Değerli okuyucular,

Yolsuzlukta yaşanan artış, dünya genelinde, toplumların refahı ve iyi yönetim için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılması ve yıllar içinde oluşan rüşvet verme geleneği dünyadaki birçok ülkede yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Hükümetlerin, kamu sektörü içerisinde yolsuzluğa karşı hoşgörü gösterme, hatta yolsuzluğa karışma eğilimi, halk arasında hükümetlere, karar vericilere ve genel anlamda siyasete karşı gittikçe artan bir hayal kırıklığına neden olmaktadır. Bu durum, toplumlar ve kamu yararı üzerinde büyük çaplı zararlara yol açmakla kalmayıp, sivil toplum güçlerinin içinde buldukları toplumları daha iyiye götürme çabalarına da ket vurmaktadır.

Kıbrıs Sorununun diğer toplumsal konuları büyük ölçüde gölgede bıraktığı ve bunların gerektiği kadar tartışılmasını engellediği Kıbrıs'ta, demokrasinin güçlendirilmesi ve iyi yönetim ilkelerinin yerleştirilmesine yönelik çabalar her iki toplumun refahı açısından da büyük önem taşımaktadır. Adanın her iki tarafında da yolsuzluk toplumlar için ciddi bir sorundur. Bundan önceki iki raporda da açıkça görüldüğü üzere adanın kuzey kesiminde yolsuzluk algısı nispeten daha kötüdür. Kuşkusuz, yolsuzluğun daha az olduğu ve daha iyi idare edilen bir kuzey Kıbrıs burada yaşayanlar için faydalı olacaktır. Fakat bu, aynı zamanda, gelecekte oluşmasını umut ettiğimiz yeniden birleşmiş bir Kıbrıs'ın siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşayabilirliğini de artıracaktır.

Friedrich-Ebert-Stiftung tarafından 2018 yılında yayınlanmış olan ve 2017 yılındaki durumu inceleyen ilk yolsuzluk algısı raporu, kuzey Kıbrıs'ta

yolsuzlukla mücadele anlamında, önemli bir kilometre taşı olma özelliği taşımaktadır. Gerek bu ilk rapor, gerekse geçen yıl yayınlanan ikinci rapor medyada geniş yer bulmuş ve yolsuzluk konusunun kamuoyunda tartışılmasına katkı sağlamıştır. Dünyada yolsuzluk üzerine incelemelerde bulunanların en fazla başvurduğu kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayınlanan Yolsuzluk Algı Endeksi'dir. Endeks, Kıbrıs Cumhuriyeti dahil olmak üzere 180 ülkeye ait önemli veriler sunarken, uluslararası olarak tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC)¹ içermemektedir. Friedrich- Ebert-Stiftung olarak bu boşluğu doldurmaya ve bilimsel bulgular sunarak karar vericileri yolsuzlukla mücadele konusunda teşvik etmeye yönelik olan vizyonumuz, 2018 yılında yayınlanan raporu ortaya çıkaran çalışmanın hazırlanmasına yardımcı olmuştu. Raporun yazarları Ömer Gökçekuş ve Sertaç Sonan'ın çıkardığı mükemmel çalışma sayesinde Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yolsuzluğun aktörleri, mekanizmaları ve özelliklerine dikkat çekilmekle kalınmamış, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve Malta gibi ülkelerle karşılaştırılabilir bulgular ortaya konulmuştur. Buna ek olarak, hazırlanan raporlar adanın her iki kesiminde konunun daha kapsamlı bir şekilde tartışılmasına ve Kıbrıs'ta yaşayanların faydasına olacak şekilde yolsuzlukla mücadele edecek reform ve politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Tüm çabalara karşın, zorluklar karşımızda durmaya devam etmektedir: Elinizdeki ve önceki iki raporda da görüldüğü üzere, yolsuzluk ve iyi yönetim zafiyeti kuzeyde ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 2017 raporu, kuzeydeki yolsuzluğun her yıl raporlanması bakımından uzun süreli bir girişimin başlangıç noktası olarak ortaya çıkmıştı. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs olarak 2020 yılında da 2019 içerisinde yolsuzluğun önemli paydaşlar tarafından nasıl algılandığına dair gelişmeleri ele alan çalışmayı yayınlamaktan gurur duyuyoruz. Bu çalışma, oldukça uzun bir yolculuğun üçüncü adımı olarak, kuzeyde daha iyi bir idare ve daha güçlü bir sivil topluma yönelik önemli katkılar sağlayacaktır. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs, önümüzdeki yıllarda da Sertaç Sonan ve Ömer Gökçekuş'un ortaya koyduğu bu önemli çalışmayı desteklemeye devam edecektir.

Hubert Faustmann
Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs Ofisi Direktörü

1) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası toplum tarafından adadaki tek hükümet olarak tanındığından adanın tamamı Avrupa Birliği üyesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Katılım Anlaşması'nın 10. Protokolü uyarınca, Avrupa Birliği müktesebatı siyasi bir çözüm bulununcaya kadar adanın kuzeyinde askıya alınmış durumdadır.

Yönetici Özeti

Bu rapor, Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısını ölçmek ve yolsuzlukla mücadele konusunda farkındalık oluşturmak için hazırlanmıştır. Çalışma, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) metodolojisini temel almaktadır ve iş insanlarının yanıtladığı bir anket ve uzmanlarla yapılan atölye çalışmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte, rapor, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün çalışmasından farklı olarak, sadece bir skor hesaplamadan ötesine gitmekte ve iş insanlarının yolsuzluk konusundaki algısını derinlemesine incelemektedir. Bunun için de yapılan anket çerçevesinde iş insanlarına, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün kullandığı soruların yanında, ülkemize has sorular da yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar raporda detaylarıyla paylaşılmıştır.

Çalışmanın beş temel amacı bulunmaktadır. Bunlar: (1) İş insanlarının yolsuzluk konusundaki nabzını tutmak; (2) uluslararası kabul görmüş bir yöntem kullanarak ülkemizdeki yolsuzluk algısını ölçmek; (3) yolsuzlukla mücadele konusunda ülkemizin dünyanın geri kalanına göre hangi noktada olduğunu tespit etmek; (4) bir önceki yıla göre Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısında gerçekleşen değişimi saptamak; ve (5) çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı bir noktaya taşıyacak kurumsal değişiklik önerilerinde bulunmaktadır.

2017 ve 2018 yıllarını ele alan raporlar için iş insanlarıyla yapılan anketlerin saha çalışması bu yılların Kasım ayında tamamlanmıştı. Öncekilere göre çok küçük eklemeler ve revizyonlar yaptığımız anketi, 2019 yılının Aralık ayı içerisinde tekrarladık. TI-CPI metodolojisini temel alarak ortaya çıkardığımız ve Kuzey Kıbrıs'a özel sorularla genişlettiğimiz anket, telefonda görüşme

yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 360 katılımcıya uygulandı. Saha çalışması geçtiğimiz iki yılda olduğu gibi Lipa Danışmanlık şirketi tarafından gerçekleştirildi. Örnekleme oluşturan 360 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin faaliyette bulunduğu süre ve benzeri konularda, iş dünyasını temsil edecek şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Telefonda iş insanlarıyla yapılan saha çalışmasına ek olarak, 2020 yılının Ocak ayında, anketteki bazı spesifik sorular bir atölye çalışması kapsamında mali denetim, kamu ihaleleri ve genel olarak ülkemizdeki devlet mekanizmasının işleyişine dair geniş deneyime sahip, küçük bir grup, emekli, üst düzey kamu görevlisine de soruldu. İçerisinde hukukçu ve mali denetçilerin de bulunduğu grubun ortalama skoru bazı noktalarda iş insanlarından oluşan grupla örtüşse de, 2018 raporunda olduğu gibi 2019 raporunda da, bazı noktalarda uzmanların çok daha negatif bir tablo çizdiği dikkat çekici bir sonuçtur.

Bu çalışmada yolsuzluk, bir kamu görevlisinin kendisine tevdi edilen gücü ya da mevkii kişisel çıkar için istismar etmesi şeklinde tanımlanmıştır. Yolsuzluğun gerçekleşmesi için genel olarak en az iki tarafın olduğu ilişkisel bir durumun olduğu aşikardır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bir tarafta kamu görevlisi varken diğer yanda iş insanı bulunmaktadır. Bununla birlikte kullanılan yöntem gereği bizim sonuçlarımız sadece bir tarafın sorumluluğunu ifşa eder gibi görünebilir. Bu durum, bir tarafı kötülerken diğer tarafı aklama kaygısından değil, hukuki ve ahlaki anlamda hassas bir konu olan ve ispat edilmesi zor olan yolsuzluğun analitik olarak tespit edilmesinde yaşanan zorluklardan kaynaklanmaktadır.

Aşağıda ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz üzere, anket sonuçları ülkemizde yolsuzluğun yaygın olduğu algısının hâkim olduğunu göstermektedir. En fazla yolsuzluğun, 2017 ve 2018 yıllarında olduğu gibi 2019'da da 'kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralanmasında' ve 'teşviklerde' gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yolsuzluğu daha çok seçilmişlerle, onların atadığı üst düzey yetkililerin yaptığı yönünde yaygın bir kanı olduğu da görülmektedir.

Sonuçlar, kurumsal altyapımızın yolsuzluğu önlemede yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcıların, yargı ve mali denetim kurumlarının, hem bağımsızlığı hem de caydırıcılığı konusunda ciddi şüpheleri olduğu görül-

mektedir. Önceki iki raporda çıkan sonuçlara benzer bir şekilde sosyal medyanın en caydırıcı mekanizmalardan biri olarak öne çıkması, üzerinde düşünmeye değer bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

İş insanları ve uzmanların anketimize verdiği yanıtlar ışığında ülkemizin TI-CPI 2019 skoru 100 üzerinden 40 olarak hesaplanmıştır. 0-100 ölçeğinde, sıfır yolsuzluğun çok yüksek olduğuna, 100 ise yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu skor 2020 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2019 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 85'inci sıraya yerleştirmektedir.

Ülkemizin skorunda geçen seneye göre 3 puanlık bir artış ve buna bağlı olarak sıralamada 8 basamaklık bir yükseliş görülmektedir. Bu artışın temel sebebi uzmanlardan gelen skorun aynı kalmış olmasına rağmen iş insanlarından gelen skorun yükseliş göstermiş olmasıdır. Ülkemizin geçen seneki skoru, komşumuz Türkiye'nin skorunun 4 puan gerisindeyken, bu yıl Türkiye'nin skorundaki 2 puanlık düşüşün de etkisiyle Türkiye'ninkinin 1 puan üstüne çıkmıştır. Performansımız, geçen seneye göre 1 puanlık düşüşle 58 skoruna sahip olan güney komşumuzun skorunun da hala oldukça gerisindedir.

Genel sıralamada skoru 87 olan Danimarka ve Yeni Zelanda birinciliği paylaşırken, 86 skoruna sahip olan Finlandiya üçüncü sırada bulunmaktadır. Skoru 9 olan Somali'yle, skorları sırasıyla 12 ve 13 olan Güney Sudan ve Suriye sıralamanın sonundaki üç ülkedir.

İş insanlarıyla yapmış olduğumuz anketin sonuçlarını beş başlık altında özetlemek mümkündür.

1. Ülkede yolsuzluk var mı?

Ankete katılan iş insanlarının %85'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) rüşvet ve yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Dahası, %57'si yolsuzluğun 'çok ciddi bir sorun' olduğu kanaatindedir. Öte yandan %11'lik bir kesimse bunun hiç sorun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %51'i bir yıl öncesine göre 2019'da yolsuzluğun aynı kaldığını düşünürken, %35'lik bir kesimse arttığını ifade etmiştir. 'Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması' 'çok yaygındır' diyenlerin oranı %37'dir; 'hiç yoktur' diyenlerin oranıysa %17'dir. 'Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mı-

dır?' sorusuna ise katılanların %37'si 'çok yaygın' yanıtını vermiştir.

2. Yolsuzluk hangi alanlarda oluyor?

'Rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmanın' 'çok yaygın' olduğu yerler en çoktan en aza doğru şu şekilde sıralanmıştır: 'Kamuya ait arazi ve binaların tahsisi ve kiralanması' (%46); 'Teşvikler' (%37); 'Kamu bankalarından kredi alırken' (%34); 'Kamu ihaleleri ve izinler' (%33); 'Gümrük işlemleri' (%29); 'Şehir planlama' (%29); 'Tapu işlemleri' (%27); 'Yıllık vergi ödemeleri' (%26); 'Yargı kararlarını etkilemek için' (%23); 'İthalat ve ihracatla ilgili işlemler' (%20); ve 'Devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken' (%20).

3. Yolsuzluğu kimler yapıyor?

Ankete katılanların %48'i 'çok yaygın' şekilde 'kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanıldığını' düşünmektedir. 'Kişisel maddi çıkar' elde etmek için yapılan istismarlar 'çok yaygın' (%48) diyenlerle, 'partiye finansman sağlamak için' yapılan istismarlar 'çok yaygın'dır' (%46) diyenlerin oranı hemen hemen aynıdır.

Siyasetçiler (%44) ve siyasi partiler (%41) yolsuzluğun en 'çok yaygın' olduğu iki grup olarak görülmekte; bunları üst kademelerdeki memurlar (38%) takip etmektedir. Ankete katılan iş insanlarının sadece %22'si alt kademelerdeki memurlar arasında yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğu düşüncesine sahiptir.

4. Yolsuzluğu engelleyecek mevzuat ve kurumların durumu nedir?

İş insanları arasında, 'kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verebilirliği sağlayan *kesin prosedürler*' bulunmadığını düşünenlerin oranı %52'dir. Kesin prosedürler olduğunu düşünenlerin içerisindeyse sadece %19'u bunların istismarı engellemekte 'çok etkili' olduğunu düşünmektedir.

'Kamu maliyesinin idaresini denetleyebilecek nitelikte bağımsız kurumlar' olmadığını düşünenlerin oranı %61'e ulaşmaktadır. Bağımsız mali denetim kurumları bulunduğunu düşünenlerinse sadece %16'sı bu kurumların yolsuzluğu engellemekte 'çok etkili' olduğuna inanmaktadır. Diğer yandan, ankete katılan iş insanlarının yargının bağımsız davranabileceğine dair inançları nispeten daha güçlüdür: 'Kamu kaynaklarını istismar eden bakan-

ları/yetkilileri yargılayacak güce sahip bağımsız bir yargı var mı' sorusuna 'evet' cevabı verenlerin oranı %45'tir. 'Evet' cevabı verenlerin içindeyse %30'luk bir kesim yargının yolsuzluğu engellemekte 'çok etkili' olduğunu düşünmektedir.

'Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan mekanizmaların caydırıcılığı' konusunda da ankete katılanların inancı oldukça düşüktür; soruda tanımlanan spesifik mekanizmaya göre verilen 'çok caydırıcı'dır cevaplarının oranı %9 ile %23 arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin, siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasaları 'çok caydırıcı' bulanların oranı %9; kamu harcamalarını denetleyen kurumlar 'çok caydırıcıdır' diyenlerin oranı %10; kamu ihale sisteminin 'çok caydırıcı' olduğunu düşünenlerin oranı %19; kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirlerin (örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler) 'çok caydırıcı' olduğunu düşünenlerin oranı %16; medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemelerin 'çok caydırıcı' olduğuna inananların oranı %14 ve son olarak yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınmasının 'çok caydırıcı' bir etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %23'tür.

5. Yolsuzluğu caydırması beklenenler ne derece başarılı görülmektedir?

İş insanlarıyla yapılan ankette, son olarak, 'yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?' sorusu sorulmuştur. Bu konuda da ankete katılan iş insanları arasında herhangi bir kurumu 'son derece başarılı/etkili bulanların' oranı çok düşüktür. Sosyal medya (%32) ile Mahkemeler (%31) en caydırıcı iki kurum olarak öne çıkarken, sıralamanın en sonundaysa Meclis ve farklı mali denetim kurumlarımız bulunmaktadır: Meclis (%11), Maliye Teftiş ve İnceleme Kurulu (%11), Başbakanlık Denetleme Kurulu (%12) ve Sayıştay (%17). Diğer kamu kurumlarını 'çok etkili' bulanların oranı da oldukça düşüktür: Ombudsman (%26), Başsavcılık (%26) ve Polis (%28). Genel olarak sivil toplum da anket katılımcılarını tatmin etmemektedir: Toplum (%19), sendikalar (%19), sivil toplum örgütleri (%24) ve geleneksel medya (%21).

Katılımcılara yolsuzlukla mücadele konusunda Hükümeti ne kadar başarılı buldukları da sorulmuştur. Ankete katılanların sadece %8'i Hükümeti bu konuda 'çok başarılı' bulurken %54'ü 'çok başarısız' bulunduğunu ifade etmiştir.

Son olarak katılımcılara iki de güncel soru yöneltilmiştir. İlk soruda, 'son 14 ay içerisinde haklarındaki yolsuzluk suçlamalarından ötürü iki milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmış' olduğu hatırlatılmış ve katılımcılara bunu nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Katılımcıların %51'i bunu 'çok olumlu bir adım' olarak değerlendirirken, %34'lük bir kesim bunu 'yetersiz bir adım' olarak gördüğünü ifade etmiştir. Geriye kalan %15'lik grupsa bunu 'partizanca atılmış bir adım' olarak nitelendirmiştir. Bu sorunun devamında katılımcılara, 'dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının önü açılan iki milletvekilinin hukuki süreç sonunda caydırıcı bir ceza alacağını' düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%69) bu milletvekillerinin kesinlikle caydırıcı bir ceza almayacaklarını düşündüklerini ifade ederken sadece %20'lik bir kesim mahkeme süreci sonunda caydırıcı bir cezanın verileceğine kesin bir inanç belirtmiştir.

Bölüm 1: Giriş

Hem demokratikleşme hem de ekonomik anlamda gelişmesini tamamlamamış olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yolsuzluk önemli bir gündem maddesidir. Yolsuzluk iddialarının özellikle 2018 erken genel seçim kampanya sürecinde önemli bir rol oynaması ve yolsuzlukla mücadelenin bu seçimden sonra oluşan koalisyon hükümetinin programında önemli bir yer tutması bu yargıyı teyit eder niteliktedir.

Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 1995 yılından beri her yıl yayınladığı Yolsuzluk Algı Endeksidir.² Dünya çapında 180 ülke ve bölgenin, kamu sektöründeki yolsuzluk algısına göre sıralandığı bu endekse ülkemiz dahil değildir; dolayısıyla da ülkemizdeki yolsuzluk algısı konusunda elimizde kapsamlı veri bulunmamaktadır. Bu eksikliği giderebilmek ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak amacıyla, 2017 yılında, Almanya'dan Friedrich Ebert Vakfı için Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısı konusunda bir çalışma başlattık. Elinizdeki rapor bu çalışmanın üçüncü ürünüdür.

Çalışmanın bundan sonra da her yıl tekrarlanması planlanmaktadır. 2018'de yayınlanan ilk çalışmada 'bu anket uzun soluklu olması arzulanan bir çabanın ilk adımı, hatta bir anlamda pilot çalışması olarak görülmelidir' demiş, ilk çalışmada tespit edilen noksanlıkların ileriki çalışmalarda giderilmesini hedeflediğimizi belirtmiştik. Aynı şekilde, okuyucuların bu yönde yapacakları yorum ve önerilerin daha isabetli sonuçlara varabilmek ve daha rafine

2) Detaylar için bakınız <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>

öneriler yapabilmek açısından önemli olduğunu düşündüğümüzü ve yapılacak önerileri dikkate alacağımızı ifade etmiştik. Bu doğrultuda, hem bir önceki raporun hazırlanması sürecinde edindiğimiz tecrübeler hem de raporu paylaştığımız mecralarda aldığımız geri iletiler ışığında anket formunda bir takım küçük değişiklikler yapmayı uygun gördük. Bulguların yıldan yıla mukayese edilebilirliğini bozmamak adına bu değişiklikleri mümkün olduğunca sınırlı tutmaya çalıştık.

Bunun yanında, TI-CPI skorunu hesaplama yöntemimizi de Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yöntemine daha yakın olabilme adına gözden geçirdik. Yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin sebepleri ilgili bölümde detaylı olarak aktarılmaktadır.

Bu çalışmanın yapılmasına neden ihtiyaç duyuldu?

Çalışmanın başlangıç noktasında 'neden bizde de Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl düzenli olarak yaptığı Yolsuzluk Algı Endeksi gibi bir çalışma yok?' sorusu vardır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün çalışması hem farklı ülkeleri birbirleriyle kıyaslama imkanı vermekte hem de çalışmaya konu olan ülkelerde yıllar içerisinde yolsuzluk algısında gerçekleşen farklılıkları takip etme olanağı sunmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir çalışmanın yokluğu, bizi, KKTC özelinde yolsuzluk anlamında dünyanın neresinde olduğumuzu anlama ve zaman içerisinde ne tür değişiklikler olduğunu takip edebilme olanağından mahrum bırakmaktadır. Bu çalışma, bu boşluğu doldurabilme ve gerek kamuoyuna gerekse siyasal karar vericilere yolsuzluk ve iyi yönetim konusunda bilimsel temele dayalı bir tartışma zemini oluşturma adına hazırlanmıştır. Böylelikle, yolsuzluk ve yolsuzlukla mücadele konusunda bir farkındalık oluşturma hedefi güdülmekte, bu doğrultuda politika önerileri yapılmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, ülkeleri yolsuzluk algı skorlarına göre sıralarken, bileşik bir endeks kullanmaktadır. Bu endekse 13 farklı kaynaktan veri gelmektedir. Bu 13 veri kaynağı her ülkeyi kapsamadığı için endeks [en az] üç veri kaynağına dayanarak da hesaplanabilmektedir.³ Bu veri kaynaklarının hiçbiri ülkemizi kapsamamaktadır. Bundan dolayı, 2018 yılında yayınladığımız ilk raporda, bunlardan üç tanesini seçip, kendi anketimizi hazırlarken kullanmıştık. Bunu yaparken de ülkemizi esas mukayese etmek istediğimiz güney komşumuz ve Türkiye için de bu çalışmalardan yararlanılmış ol-

3) Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin kullandığı yönteme aşağıdaki 'link'teki 'methodology' kısmından ulaşılabilir: <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>

masına özen göstermiştik. İkinci çalışmada skorun hesaplanmasında dördüncü bir kaynaktan (IMD World Competitiveness Yearbook [Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı]) gelen bir soruyu daha kullandık. 2019 yılı için hazırladığımız bu üçüncü raporda da geçtiğimiz yıl olduğu gibi aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır:

- 1- IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı (IMD)
- 2- Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Yönetici Görüşleri Anketi
- 3- Economist Intelligence Unit (EIU) Ülke Riski Derecelendirmeleri
- 4- Bertelsmann Vakfı Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri (SGI)

IMD'den gelen tek bir soru vardır. İş insanlarına sorulan bu soru genel olduğu kadar nettir ve yolsuzluk ve rüşvetin ne kadar yaygın olduğunu sorgulamaktadır. WEF'in soruları yolsuzluğun hangi spesifik alanlarda yapıldığını ve düzeyini ölçmeyi amaçlayan sorulardır ve IMD'den gelen soruya benzer şekilde sadece iş insanlarına sorulmaktadır. SGI'dan ve EIU'dan gelen sorularsa yolsuzluğu önlemeye yönelik yasal düzenlemeler ve kurumların ne kadar etkili ve caydırıcı olduğunu ölçmeye çalışmaktadır. Bu sorularsa, uzmanlara sorulmaktadır. Bileşik TI-CPI skoru bu dört soru setinden gelen skorların ortalamasıdır.

Anketi uygularken, bu kaynaklardan gelen spesifik sorulara ek olarak bazı devam soruları ve ülkemiz şartlarına uyarladığımız birkaç soruyu da ekledik. Ayrıca, SGI ve EIU'dan gelen soruları sadece uzmanlara değil iş insanlarına da sorduk. Elde ettiğimiz sonuçlara raporda detaylı olarak yer verilmektedir.

Bununla birlikte, yolsuzluk skorlarının hesaplanmasında, bizim eklediğimiz sorulara verilen yanıtlar yanında, iş insanlarının SGI ve EIU sorularına verdiği yanıtlar dikkate alınmamıştır.

Sorular incelendiğinde bazı soruların birbirine çok benzediği görülecektir. Bunun sebebi anket sorularının farklı kaynaklardan gelmiş olması ve bu benzerliğe rağmen hepsinin skorların doğruluğunu bozmama adına anket formunda tutulmasına karar verilmiş olmasıdır.

Nasıl bir yöntem izlendi?

Ortaya çıkardığımız anket telefonda görüşme yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 360 kişiye Lipa Danışmanlık şirketi tarafından uygulandı. Örnekleme oluşturan 360 kişinin

seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin yaşı ve benzeri konularda temsili olmasını sağlayacak şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Geçen yıl yayınlanan çalışmada olduğu gibi bu yıl da iş insanlarıyla yaptığımız anket tamamlandıktan sonra ülkemizin yolsuzlukla mücadele bağlamında kurumsal altyapısıyla ilgili soruları (EIU ve SGI), kamu sektörünü çok iyi bilen eski bürokratlara sorduk. Bu grup içerisinde, geçmişte Sayıştay, Maliye Teftiş Kurulu, Merkezi İhale Komisyonu ve Meclis'te görev yapmış üst düzey bürokratlar vardı. Yine geçen yıl olduğu gibi uzmanları atölye çalışması formatında bir araya getirdik. Bu çerçevede, önce uzmanlardan sorulara bireysel olarak cevap vermelerini istedik. Sonrasında, verdikleri cevapları tek tek, bir grup olarak sebepleriyle birlikte değerlendirdik.

Raporun geri kalanında ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz üzere, gerek iş insanlarıyla yapılan anket, gerekse uzmanlarla yapılan atölye çalışmasından ortaya çıkan sonuçlar, ülkemizde yolsuzluğun yaygın olduğu, yolsuzluğu önlemeye yönelik kurumsal altyapınınınsa yetersiz olduğu algısının hâkim olduğunu göstermektedir. TI-CPI'dan gelen sorulara, bizim eklediğimiz sorular da bu olumsuz tabloyu destekler niteliktedir.

İş insanları ve uzmanlardan gelen cevaplar temelinde, Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2019 skoru 100 üzerinden 40 olarak hesaplanmıştır. Bu skor 2020 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2019 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 85'inci sıraya yerleştirmektedir.

Ülkemizin skorunda geçen seneye göre 3 puanlık bir artış ve buna bağlı olarak sıralamada 8 basamaklık bir yükseliş görülmektedir. Bu artışın temel sebebi uzmanlardan gelen skorun aynı kalmasına rağmen, iş insanlarından gelen skorun artmış olmasıdır. Ülkemizin geçen seneki skoru, komşumuz Türkiye'nin skorunun 3 puan gerisindeyken, bu yıl Türkiye'nin skorundaki 2 puanlık düşüşün de etkisiyle Türkiye'ninkinin 1 puan üstüne çıkmıştır. Performansımız, geçen seneye göre 1 puanlık düşüşle 58 skoruna ulaşan güney komşumuzun skorunun da hala oldukça gerisindedir.

Rapor beş bölümden oluşmaktadır. Girişi takip eden ikinci bölümde, yolsuzluk konusunda genel bir teorik tartışmaya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, iş insanlarıyla yapılan ankete verilen yanıtlar detaylı bir şekilde ele

alınmaktadır. Dördüncü bölümdeyse yolsuzluk algı skorunun bileşenleri ve bileşik skor ortaya konulmakta ve bu skor dünyanın geri kalanıyla mukayese edilmektedir. Beşinci ve son bölümde, çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı bir noktaya çekebilecek dört spesifik kurumsal değişiklik önerisi yapılmaktadır. Anket formu ek kısmında okuyuculara sunulmuştur.

Bölüm 2: Yolsuzluk Hakkında

Katoliklerin ruhani lideri Papa'dan tutun da Çin Komünist Partisi genel sekreterine kadar geniş bir yelpazede birçok otorite yolsuzluğun toplumların refahını azaltan ciddi bir tehdit olduğu konusunda hemfikirdir.⁴ Birçok uluslararası kuruluş, sivil toplum örgütü, hatta devlet yetkilisi yolsuzluğu ortadan kaldırmayı en büyük hedefleri olarak sunmaktadır. Buna rağmen, bu konudaki çabaların pek de bir işe yaramadığı fikri giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çünkü yolsuzluğun seviyesini ölçmeyi amaçlayan değişik göstergeler yolsuzluğun azalmak yerine arttığına işaret etmekte, dünya giderek daha çok yolsuzluk olan bir yer haline gelmektedir.

Gösterilen ilgi ve azaltılması için sarf edilen onca çabaya rağmen, zaman içinde yolsuzluk artıyorsa bu bizi rahatsız etmeli midir? Çok sayıda ciddi sorunla boğuşan dünyada, yolsuzluk uğraşmaya değer bir şey midir? Her iki soruya verilmesi gereken cevap tabii ki net bir 'evet'tir. Yolsuzluğun, toplumun derinliklerine kadar işleyen olumsuz etkileri vardır. Konunun uzmanları yolsuzluğun sosyal, politik ve ekonomik etkilerinin neler olduğunu kapsamlı bir şekilde incelemiş, farklı çalışmalar, yolsuzluğun yoksulların gelirlerini düşürdüğünü, kaynakların etkin dağıtımını ve verimliliği olumsuz etkilediğini, yerli ve yabancı yatırımcıların kararlarını ve diğer sermaye hareketlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Bu çalışmalardan bazılarına kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

Yolsuzluk konusuna gerek ekonomik açıdan gerekse toplumsal ve siyasal

4) Bu bölüm, büyük oranda Gokcekus, O. (with K. Bengyak). (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others*. Singapore: World Scientific'ten alınmıştır.

açından baktığımızda iki olumsuz nokta öne çıkmaktadır: Yolsuzluk, kaynakların etkin kullanımından uzaklaşılmasına neden olduğu gibi sosyal adaleti de ciddi şekilde zedelemektedir. Şöyle ki, yolsuzluk, nispi fiyatları çarpıtarak kaynakların yanlış dağıtılmasına, dolayısıyla ekonomik etkinlik anlamında kayıplara yol açar. Bilindiği üzere, piyasa ekonomilerinde nispi fiyatlar hem üreticilerin hem de tüketicilerin üretim ve tüketim kararlarını verirken esas aldıkları bir çapa niteliğindedir. Dolayısıyla, yolsuzluk nispi fiyatları çarpıtarak hem üretim hem de tüketim için ayrılan kaynakların etkin bir şekilde harcanamamasına sebep olur. Bu da olaya salt ekonomik açıdan yaklaşıp, bölüşümü bir kenara bıraktığımızda dahi yolsuzluğun yüksek bir maliyeti olduğunu gösterir.

Daha da önemlisi, çok sayıda çalışma göstermektedir ki yolsuzluk, yoksulları ve sosyal anlamda dezavantajlı olan diğer grupları çok daha fazla etkilemekte ve gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme süreciyle hız kazanan eşitsizlik sorununu daha da derinleştirmekte ve sosyal adaleti bozmaktadır.

Özellikle sağlık ve eğitim alanlarındaki yolsuzluklar, yoksulları ve diğer dezavantajlı grupları çok daha olumsuz bir şekilde etkilemekte, gerekli ve hak ettikleri eğitim ve sağlık hizmetlerini alamamalarına yol açmaktadır. Bu ise beşeri sermayelerini artırma ve dolayısıyla toplumsal statülerini iyileştirme fırsatlarını onların elinden almakta, yukarıya doğru toplumsal mobilitiyi ve yoksullukla mücadeleyi sınırlamaktadır. Zenginlerin daha da zenginleştiği, fakirlerin daha da fakirleştiği bir zemin ortaya çıkmakta, toplumsal doku zarar görmektedir.

Konunun uzmanları yolsuzluğun olumsuz etkilerine ek olarak ne tür koşul ve ortamların yolsuzluğu artırdığı hususunda da detaylı çalışmalar yapmıştır. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde kamu sektörünün görece büyük, yönetişimin zayıf, şeffaflığın seviye ve kalitesinin düşük, piyasaların istikrarsız, hukuk sisteminin kırılğan, siyasal ve bireysel hakların zayıf olduğu görülmektedir.

İlgili literatüre baktığımızda, yolsuzluğun nasıl azaltılacağı konusunda da detaylı bilgiler bulunduğunu görmekteyiz. Bütün bunlara rağmen, yolsuzluğun ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Kuşkusuz yolsuzluğun nasıl tanımlandığı, onunla nasıl baş edilmeye çalışılacağını da belirleyeceği için önemlidir. Örneğin yolsuzluk sadece dev-

let memurlarına meşru yollardan alınamayacak kamu hizmet ve mallarına erişmek veya yapılan kanunsuzlukları görmezlikten gelmeleri için ödenen para, bir başka deyişle rüşvet ise, yolsuzluğu azaltmak rüşveti azaltmakla eşanlı olacaktır. Eğer yolsuzluk daha geniş kapsamlı görülürse ve 'kamu görevinin şahsi menfaat için kullanılması' şeklinde tanımlanursa, o zaman yolsuzluğu engellemek için yapılması gerekenler de daha geniş kapsamlı olacaktır. Bunlar yanında, ekonomik ve politik anlamda nüfuz sahibi olanların, kendi zümresel ya da şahsi çıkarlarını gözeterek ve toplumsal çıkarlar hilafına kuralları değiştirmesini de yolsuzluk olarak tanımlamak gerektiğini iddia edenler de vardır. Benzer şekilde, yolsuzluğun bu şekilde tanımlanması da yolsuzlukla farklı bir mücadeleyi gerektirecektir.

Yolsuzluğun tanımlanmasındaki zorluğa ek olarak, ölçülmesi konusunda da farklı yaklaşımlar vardır. Çünkü yolsuzluk doğası gereği kayıtları tutulan bir şey değildir. Bu yüzden de yolsuzluğu resmi istatistikler kullanıp ölçmek kolay değildir. Bunun yerine araştırmacılar, bizim bu çalışmada yapmış olduğumuz gibi, genellikle anket yöntemini kullanarak 'yolsuzluk algısını' ölçmeye çalışmaktadır. Bunun yanında, yolsuzluktan hüküm giyenlerin sayısını mukayese ederek yıldan yıla ya da aynı ülke içerisindeki farklı bölgeler arasında yolsuzluk düzeyinde ne şekilde değişiklikler olduğunu ölçmeyi hedefleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Her iki yaklaşım da kendi içinde avantajlar ve sıkıntılar barındırmaktadır. Bununla birlikte, bu iki yöntem dışında literatürde genel kabul görmüş başka bir yöntem de bulunmamaktadır.

Yolsuzluk algısının ne olduğunu tespit etmeye çalışan farklı kurumların yaptığı çok sayıda anket bulunmaktadır. Bu anketlerin bazıları yolsuzluğun düzeyinin ne olduğunu ya da bir önceki döneme göre artıp artmadığını ölçmek içindir. Bazılarıysa, yolsuzluğun daha çok hangi alanlarda olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Yolsuzluğu zorlaştıran kural ve koşulların mevcut olup olmadığını bulmaya yönelik olan anketler olduğu gibi, mevcut kanun ve kuralların ne kadar uygulandığını anlamaya yönelik çalışmalar da vardır. Giriş bölümünde ifade edilmiş olduğu üzere, bu çalışmada da yukarıda bahsedilen yolsuzluğun farklı boyutlarını tespit etmek amacıyla bütünlüklü bir anket çalışması yapılmıştır. Bir sonraki bölümde, bu anketin bulguları sunulacaktır.

Bölüm 3:

Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Anketi

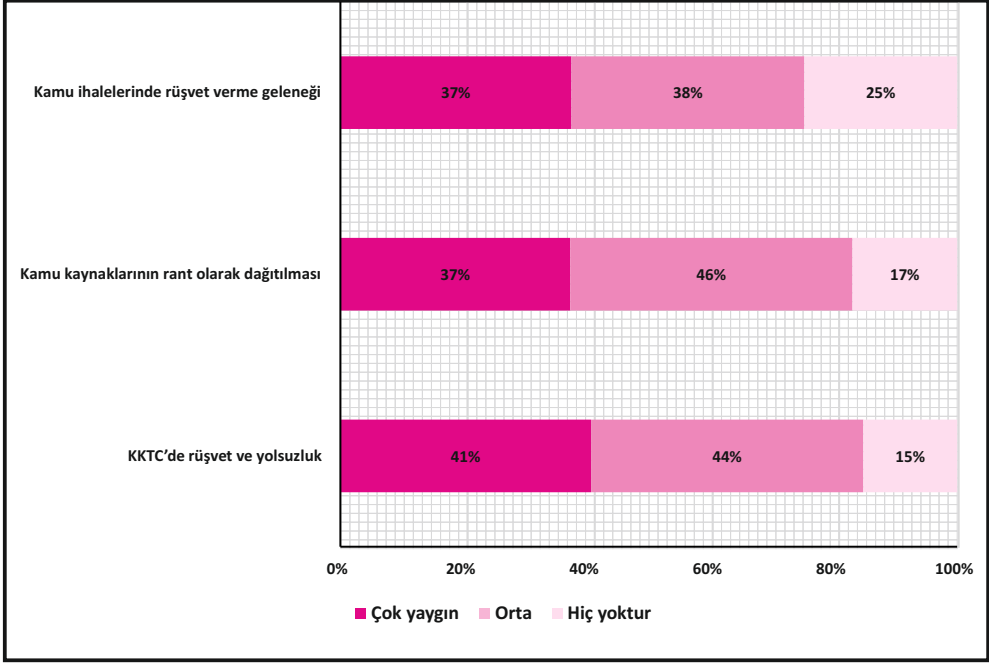
İş insanlarıyla yapılan anket 19 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde, bu sorulara verilen yanıtlar detaylı bir şekilde rapor edilmektedir. Soruların büyük çoğunluğunda katılımcılardan cevaplarını 1-7 arası bir ölçekte vermesi istenmiştir. Bu sorulara gelen yanıtların değerlendirilmesinde ve grafiklerin hazırlanmasında, 1-2 ve 6-7 net cevaplar olarak alınmış, 3-5 arası cevaplarsa ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir. Şöyle ki, soruda örneğin, yolsuzlukla mücadelede herhangi bir kurumun ne kadar başarılı olduğu sorulmuşsa, '1-2' 'çok başarılı,' '3,4,5' orta, '6-7' ise 'çok başarısız' olarak değerlendirilmiş ve şekiller buna göre hazırlanmıştır. Endeksin hesaplanmasında kullanılan cevaplardaysa doğrudan sayısal değer kullanılmıştır.

A. Yolsuzluk algısı ne düzeydedir ve bir önceki yıla göre nasıl değişmiştir?

Anket, IMD'den gelen ve ülkede yolsuzluk ve rüşvetin bulunup bulunmadığına dair doğrudan bir soruyla başlamaktadır. Ankete katılanların %41'i KKTC'de yolsuzluk ve rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, %15'i yolsuzluğun hiç olmadığı kanaatindedir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların %85'i, farklı derecelerde de olsa, ülkede yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Biraz farklı şekilde formüle edilmiş ikinci ve dördüncü sorular da benzer sonuçlar vermektedir. 'Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?' şeklinde sorulduğu zaman katılımcıların %37'si 'çok yaygın' yanıtını verirken, sadece %17'si 'hiç yoktur' yanıtı vermiştir. 'Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme

geleneği var mıdır?' şeklinde sorulduğundaysa katılımcıların %37'si bunun 'çok yaygın' olduğu kanaatinde olduğunu belirtirken, sadece %25'lik bir kesim bu soruya 'hiç yok' yanıtını vermiştir.

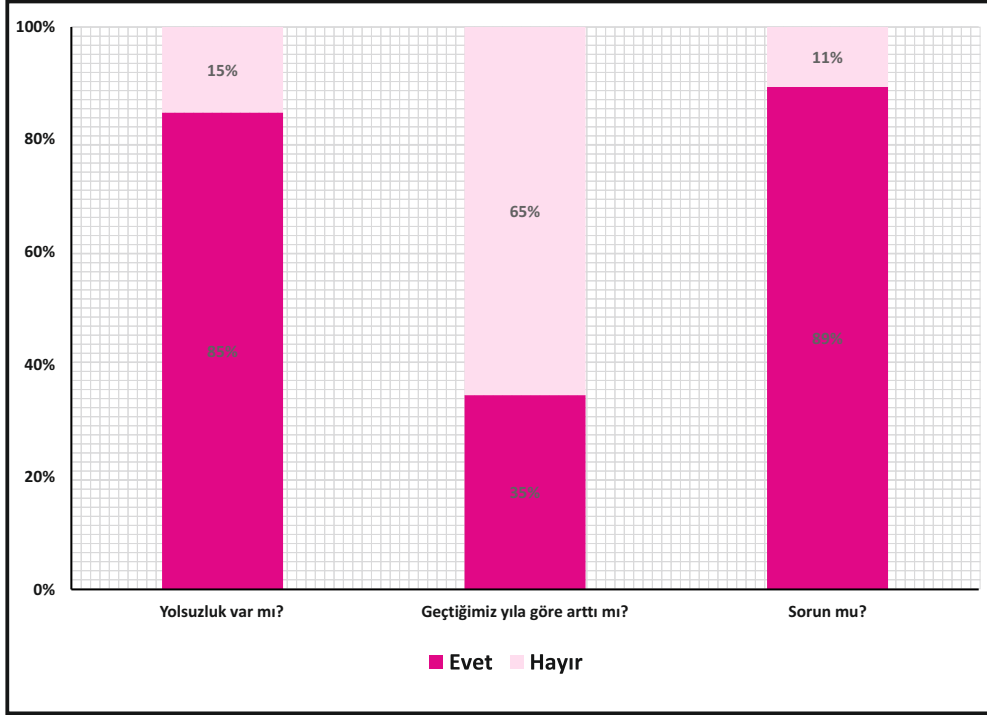
Şekil 1: KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk

'Yolsuzluk ülkemizde ne kadar büyük bir sorundur' sorusuna cevap verenlerin %57'si 'çok ciddi bir sorundur' yanıtını verirken, %11'lik bir kesim bunun hiç sorun olmadığını ifade etmiştir.

Beşinci sorudaysa, katılımcılardan yolsuzluğun bir önceki yıla göre artıp artmadığı konusunda bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. Bu soruya cevap verenlerin yarısından fazlası (%51) son bir yıl içerisinde yolsuzluğun aynı kalmış olduğunu düşünmektedir. %35'lik bir grup yolsuzluğun arttığını düşünürken, sadece %15'lik bir kesim yolsuzluğun azalmış olduğu fikrini beyan etmiştir.

Şekil 2: Yolsuzluk var mı, ciddi bir sorun mu ve geçen yıla göre arttı mı?

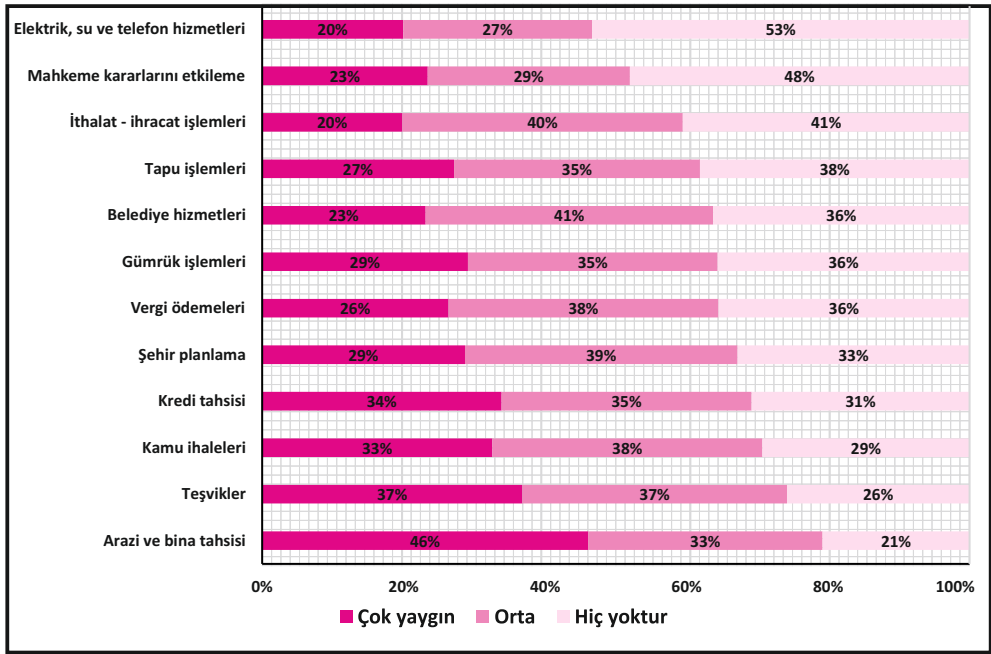

B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?

Altıncı soruda, 'KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?' diye sorulmuştur. 2018 yılında yayınladığımız ilk raporda, WEF kaynaklı bu soruya ülkemiz şartlarına uygun olarak fazladan iki durum eklemiştik. Bunlar, 'kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralanması' ve 'kamu bankalarından kredi alırken'di. Çalışmanın bulgularını paylaştığımız kesimlerden gelen geri iletiler doğrultusunda, ikinci çalışmada, 'teşvikler', 'tapu işlemleri', 'gümrük işlemleri' ve 'şehir planlama' izinleri de ankete eklendi. Son olarak, bu üçüncü çalışmada, tüm bunlara ek olarak, 'belediye hizmetleri' de soru listesine eklenmiştir. Fakat, bu sorular başka ülkelerde sorulmadığı, dolayısıyla da mukayese olanağı olmadığı için endeks skorunun hesaplanmasında kullanılmamıştır. Bununla birlikte, bu sorulara alınan yanıtlardan elde edilen bulgular ülkemizdeki yolsuzluk algısına ışık tutması açısından bir gösterge niteliğindedir.

Geçtiğimiz yıla benzer şekilde, kamu arazi ve binalarının tahsisi yolsuzluğun en yaygın olduğu düşünülen alan olmuştur. Katılımcıların %46'sı bu alanda yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğu kanaatindedir. %37'yle 'devlet teşvikleri', ikinci sıradadır. Bu iki durumda, rüşvetin hiç olmadığını söyleyenlerin oranıysa sırasıyla %21 ve %26'dır. 'Kamu ihaleleri' (%33) ve 'kredi tahsisi' (%34) rüşvetin çok yaygın olduğu düşünülen diğer alanlar olarak öne çıkmıştır.

Şekil 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?

Bu çerçevede, 'elektrik, su ve telefon hizmetleri' ve 'mahkeme kararlarını etkileme' rüşvetin en az karşılaşıldığı alanlar olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların %53'ü 'elektrik, su ve telefon hizmetleri'nin elde edilmesinde rüşvetin hiç bulunmadığını söylerken, %48'lik bir kesim de aynı şeyi mahkeme kararlarının etkilenmesi konusunda söylemektedir.

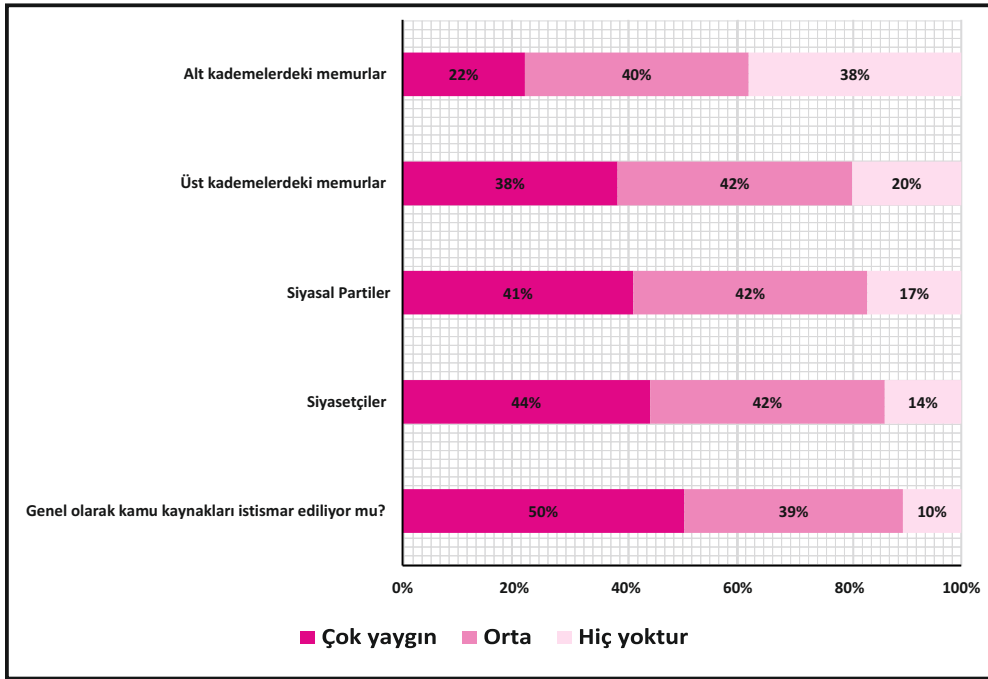
C. Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Kimler taraf oluyor?

Yedinci soruya verilen yanıtlara göre katılımcıların yarısı 'genel olarak kamu kaynaklarının' 'çok yaygın' şekilde istismar edildiğini düşünmektedir; 'hiç' istismar edilmediğini düşünenlerin oranı ise sadece %10'da kalmaktadır.

Sekizinci soruda, farklı gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğu sorulmuştur. Ankete katılanların %44'ü yolsuzluğun siyasetçiler arasında 'çok yaygın' olduğunu söylerken, benzer şekilde %41'i siyasal partilerin de yolsuzluklara bulaştığını düşündüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla siyasal kurumlarla kişiler arasında çok büyük bir fark görülmektedir.

Üst kademe memurlarla, alt kademe memurlar arasında bir mukayese yapmaları icap eden soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplarsa, bu iki grup arasında bir ayırım olduğunu net olarak ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların %38'i üst kademedeki memurlar arasında yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, bu oran alt kademe memurlar arasında %22 seviyesine inmektedir.

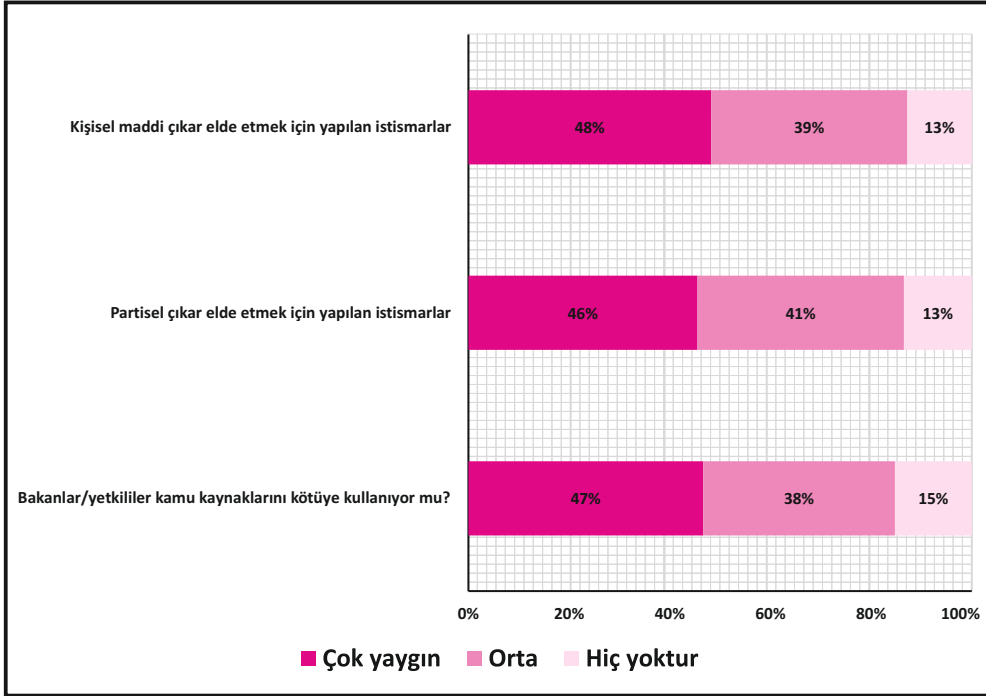
Şekil 4: Yolsuzluğa kimler karışıyor?

Dokuzuncu soruya verilen yanıtlar göstermektedir ki katılımcıların %47'lik bir bölümü kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından 'çok yaygın' şekilde kötüye kullanıldığını düşünmektedir. Sadece %15'lik bir kesim yetkililerin kamu kaynaklarını hiç kötüye kullanmadığını ifade etmiştir. Bunun ne ölçüde şahsi çıkar, ne ölçüde parti finansmanı için yapıldığı

konusunda değerlendirme yapması istendiğinde, %46'lık kesim parti finansmanı için istismarın çok yaygın olduğunu söylerken, katılımcıların %48'i kişisel çıkar için yapılan istismarın çok yaygın olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, arada çok fazla bir fark bulunmamaktadır.

**Şekil 5: Yetkililer kamu kaynaklarını istismar ediyor mu?
Hangi amaçla?**

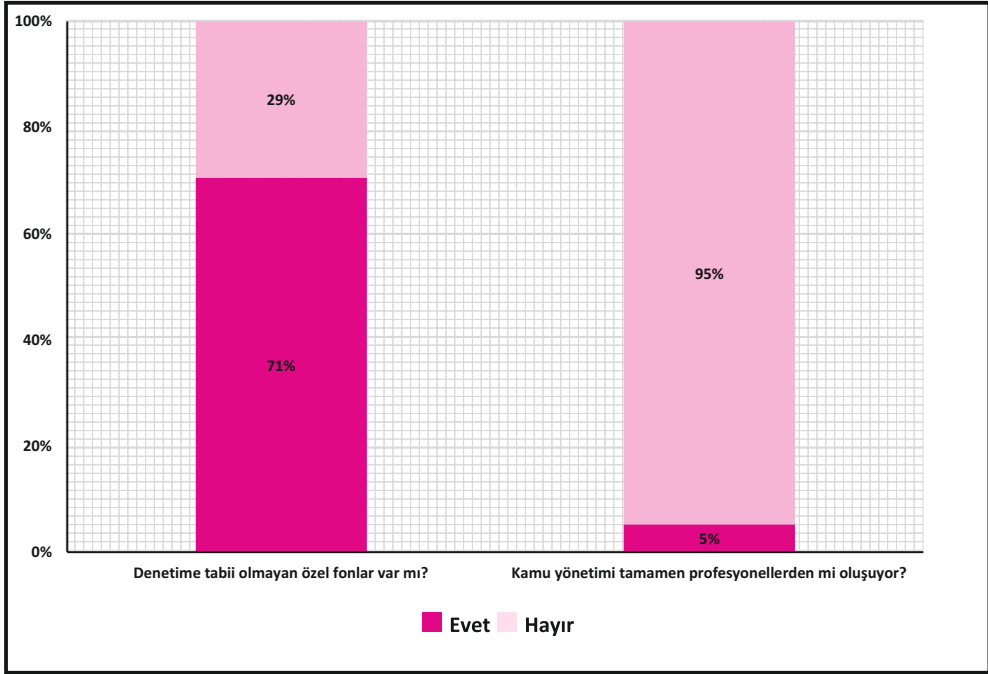
D. Yolsuzluğu önleyici kurumsal düzenlemeler bulunuyor mu?

Bu noktadan itibaren sorulan sorular kurumsal altyapının nitelikleri ile ilgilidir. Farklı sorularla yolsuzluğu engelleyici pratikler yanında, yasal düzenleme ve kurumların olup olmadığı sorgulanmakta ve eğer varsa bunların katılımcıya göre ne kadar etkili ve caydırıcı olduğu ölçülmeye çalışılmaktadır.

Onuncu soruda, 'yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fon'ların olup olmadığı sorulmaktadır. Bu soruya, ankete katılanların %71'i 'evet' yanıtını vermiştir.

On birinci soruda, üst düzey kamu yönetiminin atanma sistemi ele alınmakta ve katılımcılara kamu yönetiminin ağırlıklı olarak siyasi atamalardan mı yoksa profesyonellerden mi oluştuğu sorulmaktadır. Katılımcıların %81'i atamaların 'tamamen siyasi' olduğunu ifade ederken, sadece %5'i 'tamamen profesyonellerden' oluşan bir kamu yönetimi olduğunu belirtmiştir.

**Şekil 6: Denetime tabi olmayan fonlar var mı?
Bürokrasi siyasallaşmış mı?**

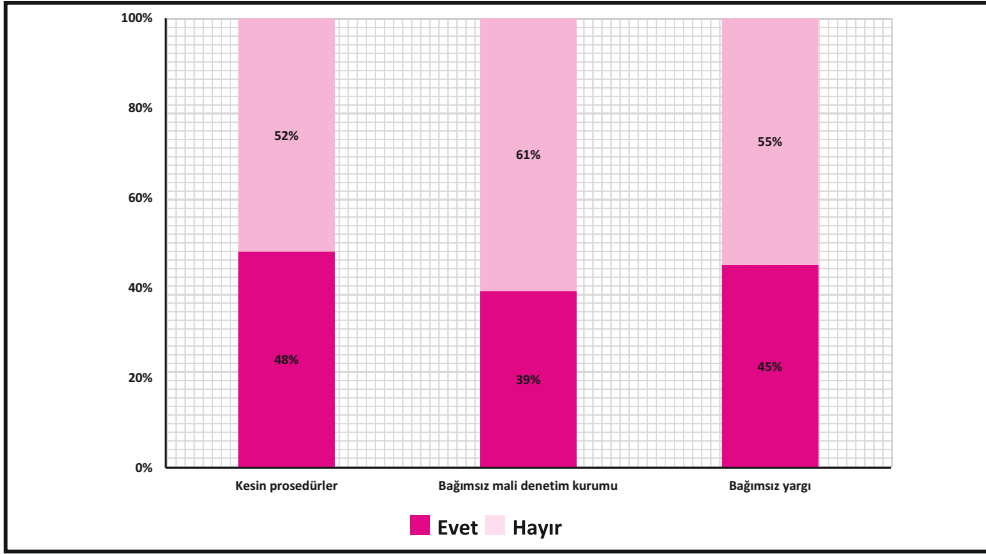

On ikinci soru, genel olarak kamu kaynaklarının kullanımını düzenleyen *kesin prosedürlerin* olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu soruya katılımcıların yarıdan biraz azı 'evet' (%48) yarıdan biraz fazlası (%52) 'hayır' yanıtı vermiştir. Bu soruya sadece 'evet' yanıtı verenlere, bu prosedürler 'yetkililerin özel çıkarları için mevkiilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir' şeklinde bir devam sorusu da yöneltilmiştir. Bunların içinden sadece %19'u bu prosedürlerin yolsuzluğu önlemekte 'çok etkili' olduğunu söylerken, %42'si bunların 'hiç etkili' olmadığı görüşündedir.

On üçüncü soruda, 'kamu maliyesinin idaresini denetleyen bağımsız kurumlar' bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Benzer şekilde, on dördüncü soruda,

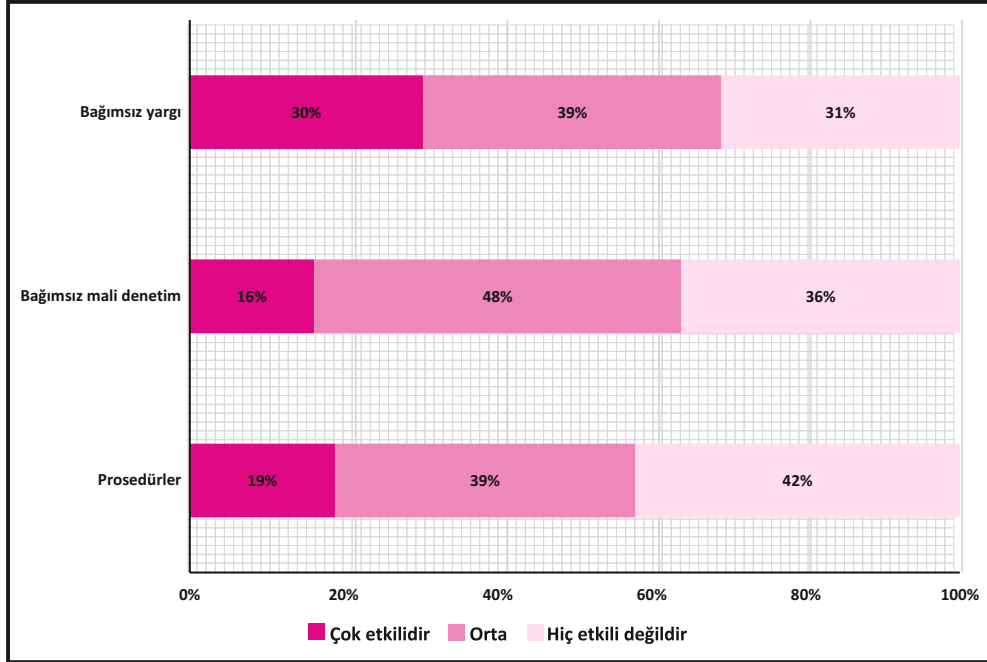
'kamu kaynaklarını *istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayabilecek güce sahip bağımsız bir yargı*' olup olmadığı sorgulanmaktadır. Her iki soruya da yanıt verenlerin önemli bir çoğunluğu olumsuz yönde görüş belirtmiştir. Katılımcıların %61'i mali denetim kurumlarının bağımsız olduğuna inanmadığını ifade ederken, yargının yolsuzluğa bulaşan bakanları/yetkilileri yargılayabilecek kadar bağımsız olmadığı kanaatinde olanların oranı %55'tir.

Şekil 7: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?

On üçüncü ve on dördüncü sorulara 'evet' cevabı verenlere yöneltilen devam sorularına verilen yanıtlar da kaygı vericidir. Bağımsız mali denetim kurumları bulunduğunu düşünenlerin sadece %16'sı bunların yetkililerin yolsuzluk yapmasını engellemekte 'çok etkili' olduğunu düşünmekte, %36'sıysa bunların 'hiç etkili' olmadığını söylemektedir. Yargının caydırıcılığı konusundaki algı bir nebze daha iyidir. Yargının üst düzey yetkilileri cezalandırabilecek kadar bağımsız olduğunu düşünenlerin sadece %30'u yargıyı 'çok etkili' bulmakta, %31'iye 'hiç etkili' bulmamaktadır.

Şekil 8: Yasal prosedürler ve bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemede etkili mi?

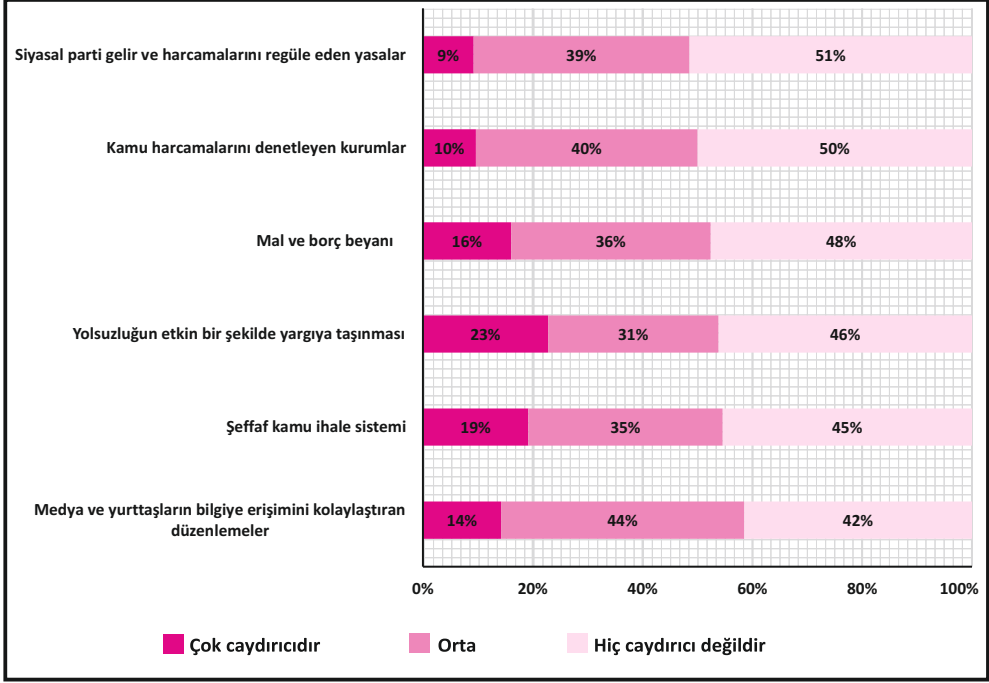

E. Yolsuzluğu caydırıcı kurumsal mekanizmalar ve düzenlemeler fiiliyatta ne kadar etkilidir?

Spesifik olarak Bertelsman SGI'den gelen on beşinci soruda, kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak için oluşturulan mekanizmaların fiiliyatta ne ölçüde caydırıcı olduğu sorulmaktadır.

Bu soruya verilen yanıtlardan, genel olarak bu mekanizmaların caydırıcılığına dair algının çok düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 9: Yolsuzluğu engellemesi beklenen mekanizmalar ne kadar caydırıcıdır?

Katılımcıların aşağı yukarı yarısı 'siyasal partilerin gelir ve giderlerini regüle eden yasaları' ve 'mali denetim kurumlarını' yolsuzluğu engellemekte 'hiç caydırıcı' bulmamaktadır. Bunları 'çok caydırıcı' bulanların oranı sadece %10 kadardır. 'Kamu görevlilerinin mal beyanında bulunması mecburiyetini', 'hiç caydırıcı' bulmayanların oranı %48, 'çok caydırıcı' bulanların oranıysa %16'dır.

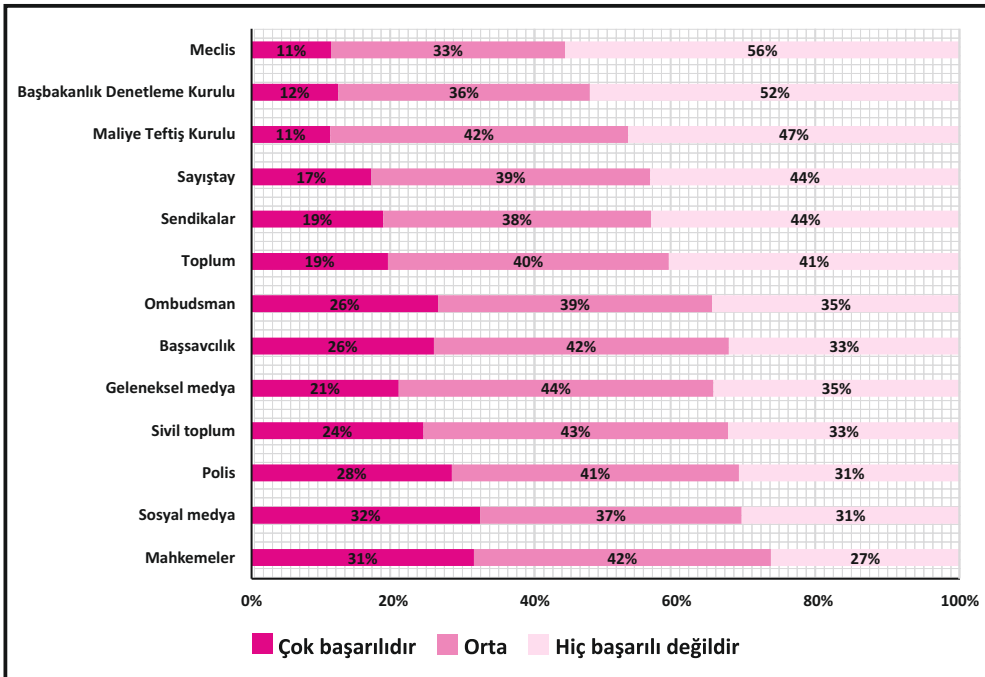
Bu soruda ele alınan mekanizmalardan, 'yolsuzluğun yargıya taşınmasını' 'hiç caydırıcı' bulmayanların oranı da %46 düzeyindedir. Katılımcıların dörtte birinden azının (%23) 'yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınmasını' 'çok caydırıcı' bulması son derece düşündürücüdür. Buna benzer şekilde, katılımcıların %45'i 'şeffaf kamu ihale sistemini', %42'si 'medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeleri' yolsuzluğu engellemekte 'hiç caydırıcı' bulmamaktadır.

F. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılıdır?

Son dört soru, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yararlandığı uluslararası kurumlardan alınmayan, yalnızca ülkemizdeki iş insanlarının nabzını ölçebilmek adına eklenmiş sorulardır.

On altıncı soruda, çeşitli kurumların yolsuzluğu önlemede ya da ifşa etmede, ne kadar başarılı olduğu sorulmuştur. Bu sorudan elde edilen yanıtlar da karamsarlık yaratacak türdendir.

Şekil 10: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?

Katılımcıların en başarılı ya da etkili bulduğu kurum, ilk iki çalışmada olduğu gibi bu yıl da sosyal medya olmuştur. Fakat en başarılı bulunan sosyal medya için dahi 'son derece başarılı/etkili' diyenlerin oranı katılımcıların sadece %32'sidir. Mahkemeler, çok az farkla (%31) ikinci sıradadır. Bunları, Polis (%28) Başsavcılık (%26) ve Ombudsman (%26) takip etmektedir.

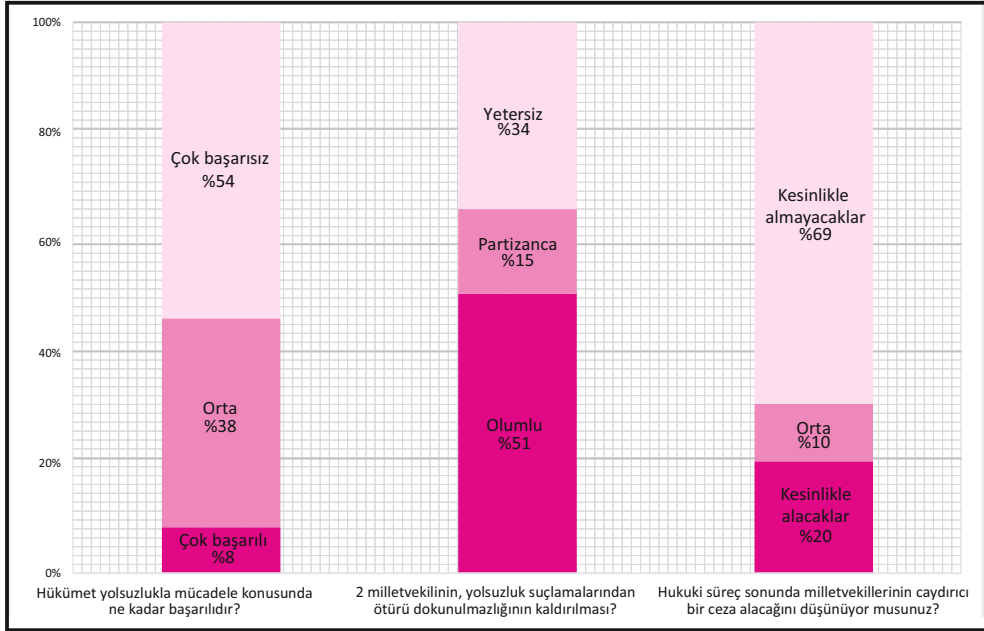
Sivil toplum, geleneksel medya, genel olarak toplum ve sendikaları 'son derece başarılı/etkili' bulunanların oranı sırasıyla %24 ile %19 arasında değişmektedir.

KKTC'deki mali denetim kurumları, Maliye Teftiş ve İnceleme Kurulu, Sayıştay ve Başbakanlık Denetleme Kurulu yolsuzlukla mücadelede en az başarılı olarak algılanan kurumlar olarak öne çıkmaktadır. Meclisin performansı da son derece kötü görünmektedir. Özellikle Meclis ve Başbakanlık Denetleme Kurulu için çok başarısızdır diyenlerin oranı yarıdan fazlayken, çok başarılıdır diyenlerin oranı %10 civarındadır.

G. Yolsuzlukla mücadelede hükümetin performansı nasıl?

On yedinci soruda katılımcılara Hükümet'i yolsuzlukla mücadele konusunda ne kadar başarılı buldukları sorulmuştur. Katılımcıların %54'ü Hükümeti hiç başarılı bulmazken, %8'i 'son derece başarılı' bulduğunu ifade etmiştir.

Şekil 11: Yolsuzlukla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?

On sekizinci soruda, 'Son 14 ay içerisinde haklarındaki yolsuzluk suçlamalarından ötürü iki milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?' diye sorulmuştur. Katılımcıların %51'i bunu 'çok olumlu bir adım' olarak değerlendirirken, %34'ü bunu 'yetersiz bir adım' olarak nitelendirmiştir. Katılımcıların %15'iyse bunu 'partizanca atılmış bir adım' olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Son soruda katılımcılara 'dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının önu açılan iki milletvekilinin hukuki süreç sonunda caydırıcı bir ceza alacağını düşünüyor musunuz?' şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ankete katılanların üçte ikisinden fazlası (%69), süreç sonunda caydırıcı bir ceza çıkmasını kesinlikle beklemediklerini söylerken, %20'lik bir kesim yargılanan milletvekillerinin kesinlikle caydırıcı bir ceza alacağını düşündüklerini ifade etmiştir.

H. Ankete katılan yöneticilerin şirketlerinin farklı özelliklerinin yolsuzluk algısı üzerinde etkisi var mı?

Katılımcıların yolsuzluk algı düzeyinin ne olduğunun ve son bir yıl içerisinde nasıl değiştiğinin ele alındığı A kısmında daha önce belirtilmiş olduğu üzere aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Ankete katılanların %41'i KKTC'de yolsuzluk ve rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, %15'i yolsuzluğun 'hiç' olmadığı kanaatindedir;
- Katılımcıların %37'si kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılmasının 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, sadece %17'si ise bunun 'hiç' olmadığını düşünmektedir;
- Katılımcıların %37'si kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin 'çok yaygın' bir şekilde bulunduğu kanaatindeyken, %25'lik bir grup bunun 'hiç' olmadığını ifade etmiştir;
- Katılımcıların %35'i yolsuzluğun bir önceki yıla göre artmış olduğunu, %15'i azalmış olduğunu, %51'i ise aynı kaldığını düşünmektedir.

Bu kısımda, ankete katılanların yolsuzluk algısıyla, katılımcının şirketinin (1) kaç yıldır faaliyette olduğu, (2) kaç kişi çalıştırdığı, (3) hangi ilçede kayıtlı olduğu ve (4) hangi sektörde faaliyet gösterdiği temelinde farklılık gösterip göstermediği sorusuna cevap aranmaktadır. Katılımcıların şirketlerinin yukarıda sıraladığımız özelliklerine ek olarak, katılımcının Ticaret Odası bünyesinde aktif olup olmamasının ve cinsiyetinin, yolsuzluk algısı üzerinde etkisi de değerlendirilmiştir.

Kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılması konusunda sorulan soruya verilen yanıtlara bakıldığında, ankete katılan yöneticinin şirketinde kaç kişinin çalışıyor olduğuyula, yolsuzluk algısı arasında sistematik bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. 1-5 çalışana sahip şirketlerin temsilcileri arasında 'kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılması' çok yaygındır diyenlerin oranı %25'le en düşükken, 15'ten fazla çalışanı olan şirketlerin temsilcileri arasında bu oran %43'e çıkmaktadır.

Tablo 1: Ankete katılan yöneticilerin ve şirketlerinin özellikleri ve yolsuzluk algısı

	Rüşvet ve yolsuzluk var mı?		Kamu kaynakları rant olarak dağıtılıyor mu?		Rüşvet verme geleneği var mı?		Geçtiğimiz yıla göre yolsuzluk:	
	Çok yaygın	Hiç yok	Çok yaygın	Hiç yok	Çok yaygın	Hiç yok	Arttı	Azaldı
Şirketin yaşı:								
1-5	0.36	0.16	0.25	0.20	0.34	0.29	0.33	0.12
6-10	0.45	0.18	0.30	0.15	0.50	0.18	0.44	0.13
10-15	0.45	0.16	0.40	0.16	0.32	0.29	0.34	0.15
15 +	0.39	0.15	0.43	0.18	0.37	0.23	0.33	0.16
Çalışan sayısı:								
1-5	0.42	0.13	0.38	0.18	0.39	0.21	0.40	0.12
6-10	0.34	0.16	0.43	0.16	0.36	0.24	0.31	0.19
11-20	0.49	0.14	0.30	0.21	0.41	0.25	0.43	0.07
21-50	0.34	0.18	0.33	0.12	0.36	0.29	0.30	0.14
51-99	0.43	0.21	0.50	0.13	0.27	0.33	0.13	0.07
100 +	0.35	0.22	0.35	0.26	0.32	0.36	0.24	0.33
Sektör:								
İmalat	0.49	0.09	0.43	0.17	0.43	0.23	0.36	0.06
İnşaat	0.21	0.21	0.36	0.21	0.14	0.57	0.15	0.23
Ticaret	0.34	0.18	0.32	0.18	0.33	0.26	0.32	0.18
Bilgi & İletişim	0.45	0.27	0.27	0.18	0.22	0.33	0.20	0.10
Hizmetler	0.44	0.22	0.44	0.22	0.75	0.13	0.56	0.22
İlçe:								
Lefkoşa	0.40	0.15	0.40	0.16	0.36	0.24	0.34	0.14
Mağusa	0.31	0.25	0.34	0.15	0.34	0.22	0.39	0.19
Girne	0.42	0.13	0.38	0.13	0.39	0.29	0.37	0.17
Güzelyurt	0.47	0.05	0.50	0.11	0.50	0.28	0.26	0.11
İskele	0.64	0.07	0.36	0.21	0.36	0.29	0.25	0.08
Cinsiyet:								
Kadın	0.45	0.17	0.35	0.14	0.37	0.24	0.36	0.04
Erkek	0.39	0.15	0.37	0.18	0.37	0.25	0.34	0.17
Meclis Üyesi:								
Evet	0.45	0.15	0.45	0.10	0.33	0.39	0.50	0.17
Hayır	0.41	0.16	0.36	0.18	0.37	0.24	0.33	0.15
KKTC	0.41	0.15	0.37	0.17	0.37	0.25	0.35	0.15

100 kişi ve üzeri çalışanı olan şirketlerin temsilcilerinin bu dört soruya vermiş olduğu yanıtlar geriye kalanlara göre daha iyimser görünmektedir. Tüm örneklem ele alındığında, rüşvet ve yolsuzluk çok yaygındır diyenlerin oranı, %41'ken, bu grup içerisinde böyle düşünenlerin oranı %35'e düşmektedir. Rantla ilgili soruda da genel ortalama da çok yaygın diyenlerin oranı %37'yken, bu grupta çok yaygın diyenlerin oranı %35'tir. Benzer şekilde, rüşvet verme geleneğinin çok yaygın olduğunu düşünenlerin oranı %32 ile genel ortalama olan %37'nin altındadır. Son olarak, bu grup içerisinde, son bir yılda yolsuzluğun azaldığını düşünenlerin oranı üçte bire ulaşmaktadır.

Ankete katılan yöneticinin şirketinin hangi sektörde faaliyet gösteriyor olduğuyula yolsuzluk algısı arasındaki ilişkiye baktığımızda, karşımıza çıkan en dikkat çekici sonuç, inşaat sektöründe olanların diğer sektörlerden olanlara göre daha pozitif bir algıya sahip olmasıdır. Tüm örneklem ele alındığında, 'rüşvet ve yolsuzluk' 'çok yaygındır' diyenlerin oranı, %41'ken, bu grup içerisinde böyle düşünenlerin oranı %21'e düşmektedir; imalat sektörü içinse bu oran %49'a tırmanmaktadır. Rüşvet verme geleneğiyle ilgili soruda da, bu grubun algısı nispeten daha pozitifdir. Genel ortalama, %37'yken, bu grup içerisinde %14'tür; hizmetlerdeyse bu oran %75'e fırlamaktadır. Son olarak, yolsuzluğun son bir yılda arttığını düşünenler de bu grup içerisinde nispeten daha azdır (%15). Bu oran, hizmet sektörünün temsilcileri arasında %56'ya çıkmaktadır.

Yolsuzluk algısı şirketlerin hangi idari bölgede kayıtlı olduğuna göre de farklılık göstermektedir. İskele ve Güzelyurt (Omorfo) yolsuzluk algısının en yüksek olduğu ilçeler olarak öne çıkmaktadır. İskele bölgesinde kayıtlı şirketlerde yönetici olanların %64'ü yolsuzluk ve rüşvetin 'çok yaygın' olduğu kanaatinde. Bu oran, komşu ilçe Mağusa'da %31'e düşmektedir. Güzelyurt'taki her iki yöneticiden biri, kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılmasının ve rüşvet verme geleneğinin çok yaygın olduğunu söylemiştir. Bu oran her iki soruda da genel ortalamanın 13 yüzdeler puanı üzerindedir.

Katılımcının cinsiyetine bağlı olarak da bazı sorulara verilen yanıtlarda farklılıklar gözlemlenmiştir. Kadınların %45'i rüşvet ve yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, erkekler arasında bu oran %39'a düşmektedir. Geçtiğimiz yıla göre yolsuzluğun ne yönde değiştiğine dair soruya gelen yanıtlarda da belirgin bir farklılık bulunmaktadır. Erkeklerin %17'si 'yolsuzluk azaldı' derken, bu oran kadınlar arasında %4'e düşmektedir.

Şu anda ya da geçmişte Oda Meclisi üyeliği yapmış katılımcıların %45'lik bir kesimi hem 'yolsuzluk ve rüşvetin,' hem de kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılmasının 'çok yaygın' olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların geriye kalanına baktığımızda, bu oranların, sırasıyla %41 ve %37'ye düştüğünü görüyoruz. Bu kısımdaki son kategori olan geçmiş yıla göre mukayese sorusunda da Oda Meclisi üyeliği yapmış olan grup daha kötümserdir. Bu grupta olanların %50'si yolsuzluğun artmış olduğu kanaatindedir.

Bölüm 4:

Uluslararası Şeffaflık Örgütü - Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri

Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Uluslararası Şeffaflık Örgütü-Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) farklı kurumların hazırlamış olduğu çalışmalardan, yolsuzlukla ilgili kısımların bir araya getirilmesinden ortaya çıkan, bileşik bir endekstir.⁵ Ne yazık ki, bu farklı çalışmaların hiçbirisi ülkemize yer vermemektedir. Bundan dolayı, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yararlandığı kaynaklar olan IMD, WEF, EIU ve Bertelsmann SGI'den gelen sorularla biz bir anket oluşturduk. Bu bölümde, önce bu dört kaynaktan gelen sorulara verilen cevaplar ışığında hesaplanmış skorlara ayrı ayrı yer verilecek; her skorun ülkemizi sıralamada hangi noktaya yerleştirdiğine bakılacak ve son olarak bileşik endeks skorumuzun bizi nasıl bir noktaya taşıdığı değerlendirilecektir.

Anketteki birinci soruya katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan, KKTC'nin 2019 yılı için IMD skoru 47 olarak hesaplanmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisinde olduğu gibi bizim skorumuz da iş insanlarına yapılan anketten gelmiştir. Güney komşumuzun skoru 51'dir; bu skor Avrupa Birliği ortalaması olan 64'ün oldukça altındadır. Malta için bu skor mevcut değildir. Yakın komşularımız Türkiye ve Yunanistan'ın skorları sırasıyla 45 ve 44'tür.

Anketteki ikinci ve altıncı sorulardan gelen yanıtlara göre, ülkemizin 2019 yılı

5) Bu bölümde paylaşılan kuzey Kıbrıs'a dair sonuçlar dışında kalan tüm skorlar Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2020 yılında yayınladığı rapordan gelmektedir. Raporun tamamı için bakınız: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/press-and-downloads>

WEF skoru 57 olarak hesaplanmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisine uygun olarak, bu skor da sadece iş insanlarına yapılan anketten gelmiştir.

Tablo 2: KKTC-WEF 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	3.46	49
KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok		64
• İthalat-İhracat İşlemleri		4.51	
• Elektrik, Telefon, Su gibi kamu hizmetleri		4.95	
• Yıllık vergi ödemeleri		4.27	
• Kamu ihaleleri		3.87	
• Mahkeme kararlarını etkileme		4.72	
Kuzey Kıbrıs -WEF 2019 Yolsuzluk Skoru = 57			

Bizimle benzer özellikler taşıyan ülkelerden güney komşumuzun skoru 58, Malta'nın skoruyse 51'dir. Yakın komşularımıza baktığımızda, Yunanistan'ın skorunun 44, Türkiye'nin skorunusa 57 olduğunu görüyoruz. Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama skoruyse 60'tır. Bu çerçevede bakıldığında, ülkemizin skoru oldukça iyi görünmektedir.

Tablo 3: 2019 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi

	Kuzey Kıbrıs	Kıbrıs Cumhuriyeti	Türkiye	Yunanistan	Malta	AB
WEF	57	58	57	44	51	60
EIU	34	72	37	37	55	65
Bertelsmann-SGI	22	44	26	53	53	67
IMD	47	51	45	44	-	64
TI – CPI	40	58	39	48	54	66
Sıralama	85	41	91	60	50	27

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün bileşik endeksi oluştururken kullandığı kaynakları ve soruları tanımladığı dokümana göre, EIU, bu skoru kendi merkezlerindeki uzmanlar yanında ülke uzmanlarına dayanarak belirlemektedir. Buna dayanarak, biz de bu skorun hesaplanmasında sadece uzmanlardan gelen cevapları esas aldık. Yaptığımız atölye çalışmasında uzmanlardan gelen cevaplara göre ülkemizin EIU skoru 34 olarak hesaplanmıştır. Bu puan geçen yılki puanla aynıdır. Puanda herhangi bir değişiklik olmaması, bir önceki yıla göre kurumsal altyapımızda bir değişiklik olmadığına işaret etmektedir. Bu skor, skoru 72 olan güney komşumuzun ve skoru 55 olan küçük ada ülkesi Malta'nın oldukça gerisindedir. Kuzey Kıbrıs, 65 olan AB ortalamasının da oldukça uzağındadır. Bununla birlikte, skorumuz, yakın komşularımız Yunanistan ve Türkiye'nin 37 olan skorlarından çok da uzakta değildir.

Tablo 4: KKTC-EIU 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ölçek	Ortalama Skor	Ortalama Skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	1.67	24
Kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından özel finansal kazanç elde edilmek için kötüye kullanılması ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	2.00	29
Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	67	33
Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiçbir zaman	1.33	19
Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin <u>prosedürler</u> var mıdır?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	1.00	100
Kamu yönetimi profesyonellerden mi oluşuyor yoksa çok sayıda siyasi atama mı yapılıyor?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Tamamen profesyonellerden oluşuyor 7: Tamamen siyasi atama	7.00	0
Kamu maliyesinin idaresini denetleyen <u>bağımsız kurum(lar)</u> var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.33	33
Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip <u>bağımsız bir yargı</u> var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.33	33
Kuzey Kıbrıs - EIU 2019 Yolsuzluk Skoru = 34			

Son olarak, anket formundaki on beşinci soruya, yine uzmanlar tarafından verilen yanıtlar temelinde hesaplanan Bertelsmann SGI skorlarına baktığımız zaman, yine kaygı verici bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz görülmektedir: Bertelsmann SGI skorumuz 22'dir. Yani, kamudaki yetkililerin işlerini dürüst

bir şekilde yapmalarını sağlamak için oluşturulan mekanizmalar fiiliyatta caydırıcı olmaktan çok uzaktır. Bu skorda da geçtiğimiz yıla göre bir değişiklik olmamıştır. Güney komşumuzun skoru 44, Malta ve Yunanistan'ın skorlarıysa 53'tür. AB ülkelerinin skorlarının ortalaması 67'yken, Türkiye'nin skoruyusa 26'dır.

Tablo 5: KKTC-Bertelsmann SGI 2019 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)
Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan mekanizmalar yolsuzluğu önlemekte ne derece etkilidir; devlet makamlarında bulunanların mevkilerini şahsi çıkarları için kullanmalarını ne ölçüde caydırmaktadır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Hiç caydırıcı değildir 7: Tamamen caydırıcıdır		
• Kamu harcamalarını denetleyen kurumlar		1.00	14
• Siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasalar		1.67	24
• Medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeler		2.33	33
• Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliği (mal beyanında bulunulması; kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirlerin alınması; mesleki etik kuralları)		1.67	24
• Şeffaf kamu ihale sistemi		1.33	19
• Yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınması		1.33	19
Kuzey Kıbrıs – Bertelsmann-SGI 2019 Skoru = 22			

Tüm bu skorların ortalaması olan KKTC TI-CPI 2019 skoru 40'tır.

Tablo 6: KKTC TI-CPI 2019 ve bileşenleri

IMD Yolsuzluk Skoru = 47
EIU Yolsuzluk Skoru = 34
WEF Yolsuzluk Skoru = 57
Bertelsmann-SGI Yolsuzluk Skoru = 22

Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2019 Skoru = 40

0-100 arası bir ölçekte yapılan değerlendirmede, 0 yolsuzluğun çok yüksek olduğunu gösterirken 100 yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu yıl, en temiz çıkan iki ülke 88 ve 87 skorlarıyla Danimarka ve Yeni Zelanda olurken, yolsuzluğun en yoğun olduğu ülkeler 10, 13 ve 13 skorlarıyla iç savaşın hüküm sürdüğü Somali, Güney Sudan ve Suriye olmuştur.

TI-CPI skoru hesaplanan 180 ülke ve bölge içerisinde 40 skoru bizi Burkina Faso, Trinidad ve Tobago, Guyana, Endonezya, Kuveyt ve Lesotho'yla birlikte 85'inci sıraya yerleştirmektedir. Bu skor bizi mukayese için kullandığımız ülkelerin Türkiye haricinde tümünün gerisine düşürmektedir. Bu sıralamada Kıbrıs'ın güneyi 41'inci, Malta 50'inci, Yunanistan 60'ıncı sıradadır. Türkiye ise bir basamak gerimizde 91'inci sıradadır. Son derece kaygı verici bir diğer husus da skorumuzun 180 ülke ve bölgenin ortalaması olan 43'ün de altında olmasıdır.

Tablo 7: KKTC'nin TI-CPI sıralamasındaki yeri

Ülke	Skor	Sıralama
Bulgaristan	43	74
Jamaika	43	74
Tunus	43	74
Ermenistan	42	77
Bahreyn	42	77
Solomon Adaları	42	77
Benin	41	80
Çin	41	80
Gana	41	80
Hindistan	41	80
Fas	41	80
Kuzey Kıbrıs	40	85
Burkina Faso	40	85
Guyana	40	85
Endonezya	40	85
Kuveyt	40	85
Lesotho	40	85
Trinidad ve Tobago	40	85
Sırbistan	39	91
Türkiye	39	91
Ekvator	38	93
Sri Lanka	38	93
Doğu Timor	38	93

Tablo 8: TI-CPI 2019 sıralamasındaki en iyi ve en kötü 20 ülke

	En iyi 20 ülke	TI-CPI	Sıralama	En kötü 20 ülke	TI-CPI	Sıralama
1	Danimarka	87	1	Nikaragua	22	161
2	Yeni Zelanda	87	1	Kamboçya	20	162
3	Finlandiya	86	3	Çad	20	162
4	Singapor	85	4	Irak	20	162
5	İsveç	85	4	Burundi	19	165
6	İsviçre	85	4	Kongo	19	165
7	Norveç	84	7	Türkmenistan	19	165
8	Hollanda	82	8	Kongo Demokratik Cum.	18	168
9	Almanya	80	9	Gine Bissau	18	168
10	Lüksemburg	80	9	Haiti	18	168
11	İzlanda	78	11	Libya	18	168
12	Avusturalya	77	12	Kuzey Kore	17	172
13	Avusturya	77	12	Afganistan	16	173
14	Kanada	77	12	Ekvator Ginesi	16	173
15	Birleşik Krallık	77	12	Sudan	16	173
16	Hong Kong	76	16	Venezuela	16	173
17	Belçika	75	17	Yemen	15	177
18	Estonya	74	18	Suriye	13	178
19	İrlanda	74	18	Güney Sudan	12	179
20	Japonya	73	20	Somali	9	180
	Ortalama	80			17	

Bölüm 5: Sonuç ve Öneriler

Gerek iş insanlarıyla yapılan anketlerden, gerekse uzmanlarla yapılan atölye çalışmasından elde ettiğimiz sonuçlar Kuzey Kıbrıs'taki yolsuzluk algısının son derece yüksek olduğunu göstermektedir.

Anket sonuçlarına göre iş insanlarının bu yıl çizmiş olduğu tablo genel olarak geçtiğimiz yıla göre daha olumludur. Fakat bu iyileşmenin nispi olduğunu gözden kaçırmamakta fayda vardır çünkü katılımcıların çoğunluğu (%57) hala yolsuzluğu 'çok ciddi bir sorun' olarak tanımlamaktadır. Sorular ne şekilde formüle edilirse edilsin, yolsuzluk 'çok yaygın' diyenlerin oranı, 'hiç yok' diyenlerin oranından çok daha fazladır. Örneğin, 'KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk var mı' sorusuna 'çok yaygın' diyenlerin oranı %41'ken, 'hiç yoktur' diyenlerin oranı %15'tir. 'Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu' şeklinde sorulduğundaysa 'çok yaygın' diyenlerin oranı %50'ye çıkarken, 'hiç yok' diyenlerin oranı %10'a inmektedir. Buna ek olarak, yolsuzluğun son bir yıl içerisinde azaldığını düşünenlerin oranı sadece %15'ken, arttığını düşünenlerin oranı %35 düzeyindedir.

Su ve elektrik gibi kamu hizmetlerinin sağlanması, mahkeme kararlarını etkileme ve ithalat-ihracat işlemleri, rüşvetin en az rastlandığı alanlar olarak tespit edilmiştir. Adı geçen alanlardaki olumlu algı ülkemizin ilgili skorunu (WEF), AB ortalamasına çok yaklaştırmıştır. Bu durum elbette olumludur ve takdiri hak etmektedir. Fakat, WEF tarafından sorulmadığı için skor hesaplanmasına katmadığımız, ülkemize özgü alanlarda ciddi sıkıntılar bulunmaktadır. Şöyle ki geçtiğimiz iki çalışmada olduğu gibi, 2019 yılında da, kamu varlıklarının tahsisi ve kiralanması ile teşvikler rüşvetin en yaygın

olduğu alanlar olarak öne çıkmıştır.

Katılımcılar, yolsuzluktan en fazla siyasetçileri ve siyasi partileri sorumlu tutmaktadır. Başta kamu harcamalarını denetlemekle yükümlü kurumlar olmak üzere, katılımcıların yolsuzluğu engellemesi beklenen kurumsal mekanizmalara olan güveni oldukça düşüktür. Bundan, kağıt üstünde bağımsız olan kurumların fiiliyattaki bağımsızlığının sorgulanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

İş insanlarının anketimize verdiği yanıtları esas alarak, bir önceki yıla göre, yolsuzlukla mücadele çerçevesinde, kurumlara olan güven temelinde genel bir değerlendirme yaparsak durumun az da olsa iyiye gittiğini söylemek mümkündür. Buna rağmen, yolsuzluğun saptanmasından cezalandırılmasına kadar giden süreçte yer alan kurumlar, iş insanlarından geçer not almaktan oldukça uzaktadır. Şöyle ki, Soru 16'ya verilen yanıtlara göre yolsuzluğu saptamakla yükümlü mali denetim kurumlarını (Sayıştay, Başbakanlık Denetleme Kurulu, Maliye Teftiş Kurulu) 'çok başarılı' bulanların oranı %17'yi geçmemektedir. Yolsuzluğun saptanmasından sonra bunu yargıya taşınması gereken kurumların (Meclis, Polis, Başsavcılık) performansı da çok iç açıcı değildir. Nitekim, 'yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınması'nın yolsuzluğu önlemede ne denli caydırıcı olduğunun sorgulandığı 15. Soruya verilen yanıtlara baktığımızda, 'çok caydırıcıdır' diyenlerin oranı %23'ken 'hiç caydırıcı değildir' diyenlerin oranı bunun iki katıdır (%46).

Geçtiğimiz seneye göre yolsuzlukla mücadelede Mahkemeleri 'son derece başarılı' bulanların oranı %22'den %31'e çıkmıştır (Soru 16). Benzer şekilde, KKTC'de 'kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayabilecek güce sahip bağımsız bir yargı' bulunduğunu düşünenler arasında, yargıyı yolsuzlukları engellemede 'çok etkili' bulanların oranı geçtiğimiz yıla göre %21'den %30'a çıkmıştır (Soru 13). Bu bağlamda, bir başka iyi haber, 'yargı kararlarını etkilemek için' 'rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır' sorusuna verilen cevaplarda 'çok yaygın' diyenlerin oranının 2017'de %45'ken, 2018'de %32'ye, 2019'daysa %23'e gerilemesidir (Soru 6). Bununla birlikte, dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekillerinin hukuki süreç sonucunda caydırıcı bir ceza alacağına kesinlikle inananların oranı %20'yken, bunun kesinlikle olmayacağına inananların oranı %69'a ulaşmaktadır (Soru 19).

İş insanlarının yanıtlarına yansıyan göreceli iyimserliği uzmanların yanıt-

larında görmek pek mümkün değildir. Uzmanlara göre, son bir yıl içerisinde, ne kurumsal çerçevede ne de uygulamada somut bir iyileşmeden söz etmek mümkündür. Dolayısıyla, toplamda, EIU ve SGI skorlarında herhangi bir değişiklik yoktur. Uzmanlarla yapılan çalışmadan şu çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır: (1) Kurumsal altyapıda birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Bu, şu şekillerde ortaya çıkmaktadır: (a) İlgili konuda yasa yoktur; (b) yasanın uygulanmasını sağlayacak tüzükler eksiktir; ya da (c) mevzuatta yasanın tam olarak uygulanmasını engelleyen boşluklar bulunmaktadır. (2) Kurumsal düzenlemelerde noksanlık bulunmadığı durumlardaysa, uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır. Uzmanlara göre, bunun da üç, birbiriyle ilintili, temel sebebi vardır: (a) Personel eksikliği. Bazı kurumlar kendilerine yüklenen görevleri yapabilecekleri sayıda personele sahip değildir; (b) üst kademelere yapılan atamalar son derece siyasallaşmış olduğundan dolayı denetimleri yapmakla ya da yasaları uygulamakla yükümlü olanlar bu görevlerini yapmakta isteksiz davranmaktadır. Bu mevkilerde bulunanlar ya kendilerini atayan siyasi makamlara minnet duyduğu ya da yeniden atanabilme kaygısıyla işlerini layıkıyla yapmamaktadır; (c) işe alımlarda ve terfilerde uygulanan partizanlık bürokrasinin niteliğini kötüleştirmektedir. Bir başka deyişle yolsuzluğu önlemede kilit durumda olan kamu personelinin bir kısmı ehil değildir. Özetlemek gerekirse, yasal boşluklardan dolayı ya da yasaların öngördüğü denetimler yapılmadığı ya da yapılamadığı için kamu kaynakları istismara açık hale gelmektedir.

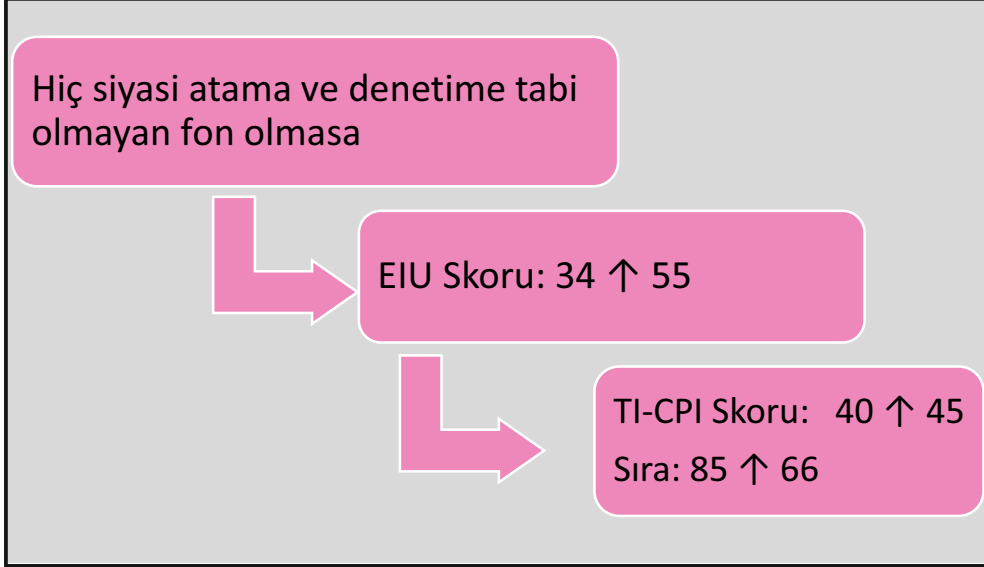
Kısacası, bu üçüncü çalışmanın sonuçları da daha önceki iki çalışmada olduğu gibi yolsuzluk alanında ülke olarak arzulanan noktada olmadığımızı göstermektedir.

Peki bu durumu değiştirebilmek için neler yapılabilir? Çeşitli kurumsal düzenlemelerle bir ülkedeki yolsuzluk düzeyini düşürmek mümkündür. Daha önceki iki raporda olduğu gibi bu yıl da, aynı, dört somut öneri üzerinde duruyoruz. Bu dört öneri üzerinde ısrarla durmamızın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bu konularda kamuoyunda belli bir hassasiyet ve beklenti bulunması, ikincisiyse yapılacak değişikliğin nispeten kolay ve hızlı bir şekilde hayata geçirilebilmesidir. Yapılan önerilerin tamamının uygulanması durumunda, yolsuzluğu önleme anlamında kurumsal altyapımız daha güçlü bir noktaya gelmekle kalmayacak, bunun işareti olarak ülkemizin skoru ve sıralamadaki yeri ciddi bir şekilde yükselecektir.

İlk önerimiz, üçlü kararnameyle yapılan atamalar olarak bilinen, üst düzey mevkilere yapılan siyasi atamaların sınırlandırılmasıdır. Örneğin, her bakanlıkta sadece seçilmişlerle atanmışlar arasında köprü vazifesi görecektek bir atamanın yapılması kamuoyunu çok rahatsız eden müşavirlik konusunda olumlu bir adım olabileceği gibi bürokrasiyi de daha profesyonel bir hale getirecektir. Kamuoyunda, kamunun mali denetimine tabi olmayan ödeneklerin bulunduğu algısının ortadan kaldırılmasına yönelik adımların atılması da yolsuzlukla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkan sonuç aslında teknik olarak kamuda mali denetime tabi olmayan herhangi bir fonun bulunmadığıdır. Dolayısıyla burada yapılması gereken yeni bir yasa geçirmek ya da yeni bir mekanizma oluşturmak değil zaten var olan yasaların titizlikle uygulanması ve mali denetim kurumlarının etkin bir şekilde çalıştırılmasıdır.

Bu iki reformun gerçekleştirilmesi durumunda EIU skorumuz 34'ten 55'e, bunun sonucunda da TI-CPI skorumuz 40'tan 45'e yükselecektir. Buysa, sıralamada 85'inci sıradan 66'ıncı sıraya yükselmemiz anlamına gelecektir.

Şekil 12: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fon olmasa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Mal ve borç bildiriminin tamamen şeffaf hale getirilmesi de önemli bir adım olacaktır. Benzer şekilde, bilgiye erişim konusunda yapılan düzenlemelerin tam olarak hayata geçirilmesi bizi yolsuzlukla mücadele anlamında çok daha iyi bir noktaya taşıyacaktır. Bu yönde yapılacak reformlar Bertelsmann-SGI skorumuzu 22'den 45'e taşırken, TI-CPI skorumuzu da 46'ya yükseltecektir. Skordaki bu değişiklik sıralamadaki yerimizi de 64'üncülüğe taşıyacaktır.

Şekil 13: Mal bildirimini şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Tablo 9, önerilen dört reformun tek tek uygulanması halinde skorlar ve sıralamanın nasıl değişiklik göstereceğini özetlemektedir. Böyle bir durumda, TI-CPI skorumuz 51'e yükselmekte, sıralamadaki yerimizse 26 basamaklık bir yükselişle 59'uncu sıraya tırmanmaktadır. Bu skor bizi genel ortalama olan 43'ün 8 puan üzerine taşıdığı gibi, AB ülkeleri İtalya ve Malta'nın hemen altına, Slovakya ve Yunanistan'ınsa hemen üzerine yerleştirecekti.

Tablo 9: Önerilen dört reformun uygulanması halinde skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Reform	İyileşme		
	İlgili Skordaki Artış	Genel Skordaki Artış	Sıralamada Tırmanılan Basamak Sayısı
• Hiç siyasi atama yapılmaması (EIU)	+ 12	+ 3	+ 11
• Denetime tabi olmayan herhangi bir fon bulunmaması (EIU)	+ 8	+ 2	+ 8
• Şeffaf mal ve borç bildirimini (SGI)	+ 13	+ 3	+ 11
• Bilgiye erişimin sağlanması (SGI)	+ 12	+ 2	+ 8
• Tüm reformların uygulanması	+ 45	+ 11	+ 26

Bunlar dışında, yolsuzluğun tespiti ve cezalandırılmasında önemli rol oynayan mali denetim kurumları, başsavcılık, polis ve yargının güçlendirilmesi ve daha bağımsız hale getirilmeleri orta vadede yapılması gereken işler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların gerçekleşmesi için siyasetin gölgesinin bu kurumların üzerinden kaldırılması gerekmektedir.

Toplumumuza bir ayna tutmayı hedefleyen bu çalışmanın yolsuzluğa karşı mücadelede kamuoyuna bir ışık tutması temennisiyle...

Ek: Anket Formu

İyi günler, benim adım Sizi, Lipa Danışmanlık'tan arıyorum. Bu yıl üçüncüsünü yaptığımız Kuzey Kıbrıs'ta 'yolsuzluk algısı' çalışmamız için sizin gibi iş insanlarının görüşlerini öğrenmek istiyoruz.

Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin her yıl yayınladığı yolsuzluk algı endeksidir. Ülkemiz bu endekse dahil değildir. Bu boşluğu doldurabilmek ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak adına iki Kıbrıslı Türk akademisyen tarafından yürütülen çalışma, Alman Friedrich [Fridrih şeklinde okunur] Ebert Vakfı'nın desteğiyle yapılmaktadır.

Verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır. Sizin ya da işyerinizin ismi bu anket ile ilgili hiçbir belge üzerinde kullanılmayacaktır. Ankete katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Not: Anket şirket yöneticileri ile görüşülerek yapılacaktır!

1. KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk var mı?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7- hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	------------

2. KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7- hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	------------

3. Yolsuzluk ülkemizde ne kadar büyük bir sorundur?

1-sorun değil	2	3	4	5	6	7- çok ciddi sorun
---------------	---	---	---	---	---	--------------------

4. KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7- hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	------------

5. Sızce bir sene öncesine göre, KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk arttı mı, azaldı mı yoksa aynı mı kaldı?

Azaldı	1	Aynı kaldı	2	Arttı	3
--------	---	------------	---	-------	---

6. KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. İthalat ve ihracatla ilgili işlemler sırasında	1	2	3	4	5	6	7
b. Devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken	1	2	3	4	5	6	7
c. Yıllık vergi ödemeleri	1	2	3	4	5	6	7
d. Kamu ihaleleri ve izinler/lisanslar	1	2	3	4	5	6	7
e. Yargı kararlarını etkilemek için	1	2	3	4	5	6	7
f. Kamu bankalarından kredi alırken	1	2	3	4	5	6	7
g. Kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralanması	1	2	3	4	5	6	7
h. Devlet teşvikleri	1	2	3	4	5	6	7
i. Tapu işlemleri	1	2	3	4	5	6	7
j. Gümrük işlemleri	1	2	3	4	5	6	7
k. Şehir planlama	1	2	3	4	5	6	7
l. Yerel yönetim/Belediye hizmetleri	1	2	3	4	5	6	7

7. Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7- hiçbir zaman
--------------	---	---	---	---	---	-----------------

8. Aşağıdaki gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğunu değerlendirebilir misiniz?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. Siyasetçiler	1	2	3	4	5	6	7
b. Siyasal partiler	1	2	3	4	5	6	7
c. Üst kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7
d. Alt kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7

9. Kamu kaynakları bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanılıyor mu?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. Partiye finansman sağlamak için yapılan istismlarlar							
b. Kişisel maddi çıkar elde etmek için yapılan istismlarlar							

10. Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1
------------	---	-----------	---

11. Kamu yönetimi profesyonellerden mi oluşuyor yoksa çok sayıda siyasi atama mı yapıyor?

1-Tamamen profesyonellerden oluşuyor	2	3	4	5	6	7-Tamamı siyasi atama
--------------------------------------	---	---	---	---	---	-----------------------

12. Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verebilirliği sağlayan kesin prosedürler var mıdır?

Hayır, yok	0	Evet, var	1					
Eğer yanıt 'evet varsa,': bu prosedürler kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkillerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?	1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)	

13. Kamu maliyesinin idaresini denetleyen bağımsız kurum(lar) var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1					
Eğer yanıt 'evet varsa,': bu kurumlar kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkillerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?	1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)	

14. Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip bağımsız bir yargı var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1					
Eğer yanıt 'evet varsa,': bağımsız yargı kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkillerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?	1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)	

15. Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan ya da bu amaca hizmet etmesi beklenen birtakım mekanizmalar vardır. Aşağıda bunlardan birkaç tanesini sayacağım. Bunlar, fiiliyatta, yolsuzluğu önlemekte ne derece etkilidir? Bir başka deyişle, bu mekanizmalar, devlet makamlarında bulunanların mevkiilerini şahsi çıkarları için kullanmalarını ne ölçüde caydırmaktadır?

	1-Hiç Caydırıcı Değildir	2	3	4	5	6	7- Çok Caydırıcı
a. Kamu harcamalarını denetleyen kurumlar	1	2	3	4	5	6	7
b. Siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasalar	1	2	3	4	5	6	7
c. Medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeler	1	2	3	4	5	6	7
d. Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirler (Örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler)	1	2	3	4	5	6	7
e. Şeffaf kamu ihale sistemi	1	2	3	4	5	6	7
f. Yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınması	1	2	3	4	5	6	7

16. Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?

	1- Hiç başarılı/etkili değil	2	3	4	5	6	7- Son derece başarılı/etkili
a. Sayıştay	1	2	3	4	5	6	7
b. Başbakanlık Denetleme Kurulu	1	2	3	4	5	6	7
c. Maliye Teftiş ve İnceleme Kurulu	1	2	3	4	5	6	7
d. Ombudsman	1	2	3	4	5	6	7
e. Mahkemeler	1	2	3	4	5	6	7
f. Meclis	1	2	3	4	5	6	7
g. Medya	1	2	3	4	5	6	7
h. Sosyal medya	1	2	3	4	5	6	7
i. Sivil toplum	1	2	3	4	5	6	7
j. Sendikalar	1	2	3	4	5	6	7
k. Başsavcılık	1	2	3	4	5	6	7
l. Polis	1	2	3	4	5	6	7
m. Toplum	1	2	3	4	5	6	7

17. Hükümet yolsuzlukla mücadele konusunda ne kadar başarılıdır?

1- Hiç başarılı değil	2	3	4	5	6	7- Son derece başarılı
--------------------------	---	---	---	---	---	------------------------

18. Son 14 ay içerisinde haklarındaki yolsuzluk suçlamalarından ötürü iki milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1 - Çok olumlu	2 - Partizanca atılmış bir adım	3 - Yetersiz
----------------	---------------------------------	--------------

19. Dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının öntü açılan iki milletvekilinin hukuki süreç sonunda caydırıcı bir ceza alacağını düşünüyor musunuz?

- 1) Kesinlikle caydırıcı bir ceza alacaklarını düşünüyorum 5) Kesinlikle caydırıcı bir ceza almayacaklarını düşünüyorum

Görüşülen şirketin diğer bilgileri

D 1 - İşletmenin/Kurumun bulunduğu bölge? BİR DEN FAZLA SEÇENEK OLABİLİR.

1. Lefkoşa 2. Mağusa 3. Girne 4. Güzelyurt 5. İskele 6. Lefke

D 2 - İşletmenizin merkez ofisi hangi bölgededir?.....

1. Lefkoşa 2. Mağusa 3. Girne 4. Güzelyurt 5. İskele 6. Lefke

D 3 - Bu işletme ne kadar süreden beri faaliyet göstermektedir?

1. 1 yıldan az 2. 1-5 yıl arası 3. 6-10 yıl arası 4. 11-15 yıl arası 5. 16 ve üzeri

D 4 - Kurumdaki çalışan sayısı nedir?

1. 1-5 kişi 2. 6-10 kişi 3. 11-20 kişi 4. 21-50 kişi 5. 51-99 kişi 6. 100 ve üzeri

D 5 - Görüşülen kişinin cinsiyeti: (Bunu sormadan, anketi yapan not ediyor.)

1. Kadın 2. Erkek

D 6 - Şu anda ya da geçmişte Yönetim Kurulu ya da Oda Meclisi üyesi olarak Ticaret Odası yönetiminde görev yaptınız mı?

1. Evet, şu anda Oda Meclisi üyesi.
2. Geçmişte Oda Meclisi üyeliği yaptım.
3. Evet, şu anda Yönetim Kurulu üyesi.
4. Geçmişte Yönetim Kurulu üyeliği yaptım.
5. Hayır

Seçilmiş Kaynaklar

- Abed, G. and Gupta, S. (2002). *Governance, Corruption and Economic Performance*, (International Monetary Fund, Washington, DC).
- Ades, A. and Di Tella, R. (1999). Rents, competition and corruption, *American Economic Review*, 89, pp. 982–993.
- Agasso Jr., D. (2013). The “varnished putrefaction” of corrupt Christians. *Vatican Insider*, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/santa-marta-29582/>.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and development: A review of issues, *Journal of Economic Literature*, 25, pp. 1320–1346.
- BBC. (Feb. 2006). The cost of corruption in Africa, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4723572.stm>.
- Blunt, E. (Sept. 2002). Corruption 'costs' Africa billions, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2265387.stm>.
- Brunetti, A. and Weder, B. (2003). A free press is bad news for corruption, *Journal of Public Economics*, 87, pp. 1801–1824.
- Campos, N. F. and Giovannoni, F. (2007). Lobbying and corruption and political influence, *Public Choice*, 131, pp. 1–21.

Choi, E. and Woo, J. (2011). Liberal reform, political corruption, and socio economic impacts in Asia and Eastern Europe, *International Journal of Comparative Sociology*, 52, pp. 181-196.

Chowdhury, S. K. (2004). The effect of democracy and press freedom on corruption: An empirical test, *Economics Letters*, 85, pp. 93-101.

Clarke, G.R.G. and Xu, L. C. (2004). Privatization, competition, and corruption: How characteristics of bribe takers and payers affect bribes to utilities, *Journal of Public Economics*, 88, pp. 2067-2097.

Di Tella, R. and Schargrodsky, E. (2003). The role of wages and auditing during a crackdown on corruption in the city of Buenos Aires, *Journal of Law and Economics*, 46, pp. 269-292.

Dimitrova-Grajzl, V., Grajzl, P., and Guse, A. J. (2012). Trust, perceptions of corruption, and demand for regulation: Evidence from post-socialist countries, *Journal of Socio-Economics*, 41, pp. 292-303.

Ernur, E. (2017). KKTC'de Yolsuzluk Yaygın, *Kıbrıs*, 20 Şubat 2017 (<http://www.kibrisgazetesi.com/ekonomi/kktcde-yolsuzluk-yaygin/12987>)

Gokcekus, O. and Godet. A. (2006). Group dynamics of corruption in public organizations, *Journal of Economic Policy Reform*, 9, pp. 275-287.

Gokcekus, O. and Knörich, J. (2006). Does quality of openness affect corruption? *Economic Letters*, 91, pp. 190-196.

Gokcekus, O. (2008). Is it Protestant tradition or current Protestant population that affects corruption? *Economics Letters*, 99, pp. 59-62.

Gokcekus, O. and Muedin, A. E. (2008). Quantifying corruption by a human capital earnings equation, *International Review of Economics*, 55, pp. 243-252.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2011). Business cycles and corruption, *Economics Letters*, 111, pp. 138-140.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2013a). Intensity of trade with the EU and corruption in Africa, *Journal of Economic Integration*, 28, pp. 610–630.

Gokcekus, O. (with K. Bengyak). (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others*. Singapore: World Scientific.

Gokcekus, O., Muchova, E. and Brincikova, Z. (2015). Level and quality of openness and corruption in the ECA countries, *Applied Economics Letters* 22 (16), pp. 1340-1344.

Gokcekus, O. and Sonan, S. (2017). Political contributions and corruption in the United States. *Journal of Economic Policy Reform* 20 (4): pp. 360-372.

Gökçekuş, Ö. ve Sonan, S. (2018). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2017*, Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö. ve Sonan, S. (2019). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2018*, Friedrich Ebert Stiftung.

Gorodnichenko, Y. and Peter, S.K. (2007). Public sector pay and corruption: Measuring bribery from micro data, *Journal of Public Economics*, 91, pp. 963-991.

Gupta, S. and Alonse-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3, pp. 23–45.

Hessel, M. and Murphy, K. (2004). Stealing the state, and everything else: A survey of corruption in the postcommunist world, *Transparency International Working Paper*.

Johnston, M. (1997). *Public Officials, Private Interests, and Sustainable Democracy: When Politics and Corruption Meet*, (Peterson Institute for International Economics, Washington, DC).

Kaufmann, D. Hellman, J Jones, G., and Schankerman, M. (2001). Measuring governance, corruption, and state capture: How firms and bureaucrats shape the business environment in transition economies, *World Bank Policy Research Working Paper No. 2312*.

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2006). Measuring corruption: myths and realities, *Development Outreach* (World Bank, Washington D.C.).

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues, *World Bank Policy Research Working Paper No. 5430*.

Klitgaard, R. (1998). International cooperation against corruption, *Finance and Development*, 35, pp. 3–6.

Klitgaard, R. (2000). Subverting corruption, *Finance and Development*, 37, pp. 2–5.

Knack, S. (2006). Measuring corruption in Eastern Europe and Central Asia: A critique of the cross-country indicators, *World Bank Policy Research Working Paper No. 3968*.

Knack, S. and Kisunko, G. (2011). Trends in Corruption and Regulatory Burden in Eastern Europe and Central Asia, (World Bank, Washington D.C.).

Lambsdorff, J. (2003a). How corruption affects productivity, *Kyklos*, 56, pp. 457–474.

Lambsdorff, J. (2003b). How corruption affects persistent capital flows, *Economics of Governance*, 4, pp. 229–243.

Lambsdorff, J. (2003c). Transparency International corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2003*, (Pluto Press, Berlin), pp. 262–265.

Lambsdorff, J. (2007). The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy, (Cambridge University Press, Cambridge).

Lambsdorff, J., (2008). Transparency International 2007 corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2007*, (Cambridge University Press, Cambridge), pp. 296–302.

Lipset, S.M. and Lenz, G.S. (2000). Corruption, culture, and markets, in Harrison, L.E., Huntington, S.P. (Eds.), *Culture Matters*, (Basic Books, New York).

Mauro, P. (2004). *The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth*, IMF Staff Paper 51, (International Monetary Fund, Washington, D.C.).

Mukherjee, R. and Gokcekus, O. (2004). Gender and corruption in the public sector, in Transparency International, *Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin) pp. 337-339.

Nottebaum, D. and O. Gokcekus. (2013). Enlargement and corruption in the EU: a race to bottom or top?, in eds. Stancetic, V. and Jovanovic, S.M., *History and Politics in the Western Balkans: Changes at the Turn of the Millennium*, (Center for Good Governance Studies: Belgrade), pp. 184-213.

Olken, B. (2007). Monitoring corruption: Evidence from a field experiment in Indonesia, *Journal of Political Economy*, 115, pp. 200-249.

Reinikka R. and Svensson, J. (2004). Local capture: Evidence from a central government transfer program in Uganda, *Quarterly Journal of Economics*, 119, pp. 678-704.

Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*, (Cambridge University Press, Cambridge).

Sandholtz, W. and Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: economic structure, democracy, and trade, *International Studies Quarterly*, 44, pp. 31-50.

Schleifer, A. and Vishny, R. (1993). Corruption, *Quarterly Journal of Economics*, 108, pp. 599-617.

Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption, *Journal of Economic Perspectives*, 19, pp. 19-42.

Tanzi, V. and Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment, and growth, *IMF Working Paper No. 97/139*.

Transparency International. (2004). *Transparency International Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin).

Transparency International. (2006). *Transparency International Global Corruption Report 2006: Health*, (Pluto Press, Berlin).

Transparency International (2019). *Corruption Perceptions Index 2018*, <https://www.transparency.org/cpi2018>

Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study, *Journal of Public Economics*, 76, pp. 399–457

Treisman, D. (2007). What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national research? *Annual Review of Political Science*, 10, pp. 211–44.

World Bank. (2000). *Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate*, (World Bank, Washington D.C.).

World Bank. (2013). Corruption is “public enemy number one” in developing countries, says World Bank Group President Kim. *World Bank*, <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/19/corruption-developing-countries-world-bank-group-president-kim>.

Bu rapor, Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısını ölçmek ve yolsuzlukla mücadele konusunda farkındalık oluşturmak için hazırlanmıştır. Çalışma, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan, fakat ülkemizi kapsamayan, Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) metodolojisini temel almaktadır ve iş insanlarının yanıtladığı bir anket ve uzmanlarla yapılan bir atölye çalışmasına dayanmaktadır. Bu yıl üçüncüsü tamamlanan çalışmada, Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2019 skoru 100 üzerinden 40 olarak hesaplanmıştır. Bu skor, geçen yılki skora göre 3 puanlık bir yükselişe işaret etmektedir. Skorumuz, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından 2020 yılının başında yayınlanan 2019 yılına ait listedeki 180 ülke ve bölgenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 85'inci sıraya yerleştirmektedir. Ülkemizin skoru, komşumuz Türkiye'nin skoruna (39) yakın olsa da güney komşumuzun skorunun (58) oldukça gerisindedir. Buna ek olarak, rapor, bir skor hesaplamasının ötesine gitmekte ve iş insanlarının yolsuzluk konusundaki algısını da derinlemesine incelemektedir. Bunun için de yapılan anket çerçevesinde iş insanlarına, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün kullandığı soruların yanında ülkemize has sorular da yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar raporda detaylarıyla paylaşılmıştır.

ISBN: 978-9963-2021-7-1

